

LOKALNI PLAN AKCIJE ZA MLADE (LPAM)

OPŠTINA KOTOR

SADRŽAJ

I Uvod

II Opština Kotor

III Analiza situacije u Opštini Kotor (prioritetni problemi mladih; uvid u postojeće strategije; pravna regulativa)

- informisanje mladih
- porodica i mladi
- obrazovanje mladih
- slobodno vrijeme mladih
- zapošljavanje mladih
- bezbjednost i zdravlje mladih

IV Petogodišnja strategija

V Plan akcije za prvu godinu realizacije

VI Sprovođenje LPAM

VII Monitoring i evaluacija

VIII Prilozi

I Uvod

Mladost je period prelaska iz djetinjstva u zrelost koju karakterišu složene biopsihosocijalne promjene koje u velikoj mjeri utiču na razvoj mladih ljudi i sredine u kojoj žive. Pored biološkog sazrijevanja i priprema za formiranje porodice, mladi ljudi se nalaze i pred problemom rješavanja pitanja identiteta i savladavanja životnih i profesionalnih vještina neophodnih za aktivno uključivanje u život zajednice. Doživljavajući sebe i svijet oko sebe na drugačiji način, mladi se nalaze pred izazovom pripreme za samostalno djelovanje i preuzimanje odgovornosti u novoj društvenoj ulozi.

Opredjeljenje društva i države da ulažu u mlade ljude je, dakle, od presudnog značaja za određivanje pravca i dinamike budućeg društvenog razvoja. Društvene promjene, karakteristične za zemlje u razvoju, u velikoj mjeri ostavljaju posljedice i po život i po razvoj mladih ljudi. Organizovana i strukturisana briga društva o mladima trebalo bi istovremeno da obuhvati **sve aspekte života** važne za harmoničan razvoj ličnosti mlade osobe, ali i da uvaži njihovu potrebu za osamostaljivanjem stvarajući uslove za sticanje novih znanja i vještina neophodnih za prilagođavanje složenim zahtjevima realnosti: „Adolescenta treba posmatrati kao odraslog u nastajanju, ne zaboravljajući da on to još uvijek nije postao“ (Racamier).

Nacionalni plan akcije za mlade u Crnoj Gori (NPAM) je prvi strateški dokument koji se na strukturisan i koordiniran način bavi prepoznavanjem i rješavanjem problema mladih. Dokument je kreiran uz pomoć internacionalnih nevladinih organizacija Forum Syd i CRS, i uz podršku Ministarstva prosvjete i nauke. Vlada Crne Gore usvojila je NPAM 2006. godine kao „specifičnu agendu za mlade koja predstavlja nove, do sada nedostajuće, društvene mjere u svim oblastima koje su važne za zdrav razvoj mladih i njihovo aktivno uključivanje u društvo“. Prema NPAM-u populacija mladih obuhvata period **od 15 do 29 godina**.

Dugoročni razvoj Crne Gore, kako se navodi u dokumentu „u velikom stepenu zavisi od uslova u kojima će živjeti mladi ljudi, pa se njihovo povjerenje u budućnost i spremnost da žive i rade ovdje može graditi samo na sposobnosti mladih da utiču na sopstveni život i na život društva“. Mehanizmi za stvaranje većeg prostora i mogućnosti za takve uticaje su učešće, osnaživanje i uključivanje mladih u društvene procese. Izrada Nacionalnog plana akcije za mlade (NPAM) kao i njegova lokalizacija, višestruko su važni radi postizanja opšteg društvenog dogovora, odnosno razumijevanja novih pozicija i mogućnosti mladih da se uključe u željene društvene promjene, kako od strane njih samih, tako i od strane ostalih djelova društva kroz razvijanje sistemskog i koherentnog pristupa prepoznavanju potreba mladih i njihovom rješavanju.

Lokalni plan akcije za mlade (LPAM) u opštini Kotor predstavlja razvojni dokument koji je kreiran u partnerstvu Opštine Kotor i NVO Forum MNE. Proces izrade LPAM karakterisala je visoka participativnost kroz uključivanje svih zainteresovanih subjekata u zajednici koji se bave mladima, ali i samih mladih ljudi. Dokument se zasniva na analizi aktuelnog stanja kroz sagledavanje prioriternih problema mladih, analizi postojećih strategija i pravne regulative u pojedinim oblastima, te sagledavanje načina za prevazilaženje aktuelne situacije kroz kreiranje petogodišnje strategije i plana akcije za prvu godinu realizacije.

Uz zahvalnost svima koji su doprinijeli kreiranju LPAM, nadamo se da će i faza njegove realizacije biti podjednako uspješna u cilju dobrobiti svih mladih u našoj opštini.

Kotor, septembar 2009.godine
Tim za izradu LPAM

II OPŠTINA KOTOR

Prema podacima popisa stanovništva iz 2003. god. (posljednja god. Statistički obuhvaćena), u Kotoru živi 22 947 stanovnika. Od tog broja 4959 čine mladi uzrasta od 15 do 29 godina – što iznosi 21, 61 % ukupnog stanovništva.

Rezultati popisa ukazuju da je demografsko starenje zahvatilo Crnu Goru, pa i opštinu Kotor. Prosječna starost u Kotoru dostigla je 38,1 godina.

Na zaposlenje u opštini Kotor čeka 126 lica ili 13, 86% nezaposlenih mlađih od 29 godina. Od ukupno 909 nezaposlenih mladih lica, u starosnoj grupi 15-30 god., na dan 1. 09. 2009. god., bilo je 145 lica ili 16 %.

U ukupnoj nezaposlenosti, mlade osobe sa invaliditetom/hendikepom učestvuju sa 5%, u kategoriji uzrasta 15-30god. to je cifra od 7 lica.

Mladi sve kasnije stupaju u brak, veliki broj dugo ostaje u zajednici sa roditeljima – "produžava se" život kod primarne porodice, dok se stvaranje vlastite porodice i djece odlaže za neki budući period.

Posljednjih godina bilježi se lagani pad zaključenih i porast razvedenih brakova. Broj sklopljenih brakova u 1991. god. bio je 134, a 2008. god. 105.. Broj razvedenih brakova u 1991. god. bio je 31, a 2008. god. je iznosio 12.

Sve više mladih odlazi u inostranstvo, tako je, tokom 2009. god., iz opštine Kotor, otišlo 45 lica, prvenstveno cjelokupnih porodica.

Statistički gledano, na mlade u Crnoj Gori, pa i u opštini Kotor, nije se obraćala pažnja kao na poseban dio populacije sa svojstvenim i osobenim karakteristikama, pa je do sada veoma malo napora uloženo u pravcu sagledavanja potreba, problema, interesa i ciljeva mladih kroz istraživanje, i postoji vrlo malo dostupnih podataka koji se tiču ove populacije.

III ANALIZA SITUACIJE U OPŠTINI KOTOR

Tokom izrade Lokalnog plana akcije za mlade u opštini Kotor, Grupa zainteresovanih strana (GZS), koju čine predstavnici institucija koje se bave pitanjima mladih, predstavnici NVO i mladi, izdvojila je šest prioriternih oblasti, i to:

- „informisanje“,
- „porodica“,
- „obrazovanje“,
- „slobodno vrijeme“,
- „zapošljavanje " i
- „bezbjednost i zdravlje mladih“.

U okviru pomenutih oblasti utvrđeni su problemi, analizirana je pravna regulativa i postojeći strateški dokumenti, ali su i i kreirane preporuke za unaprijeđivanje stanja u ovoj oblasti.

U daljem tekstu navedena je detaljna analiza situacije unutar opštine Kotor po navedenim prioriternim oblastima.

Analiza situacije

Na osnovu analize postojećih dokumenata utvrđeno je da kontinuirana i kvalitetna informisanost mladih podrazumijeva redovne i potpune informacije o vannastavnim aktivnostima, posebnim i dopunskim oblicima obrazovanja, vrstama neformalnog obrazovanja, mogućnostima učestvovanja u pojedinim projektima, stipendiranju, zapošljavanju, socijalnom i zdravstvenom osiguranju, pravnoj zaštiti, mogućnostima volonterskog rada, pomoći u kriznim stanjima, kulturnim i sportskim aktivnostima, zabave, načinima za postizanje mobilnosti kako u svojoj zemlji tako i inostranstvu, omladinskom turizmu i dr..

Analizirajući postojeću dokumentaciju, radna grupa za Informisanje mladih ukazala je na postojeće probleme u ovoj oblasti, i to:

- Na dostupnost informacija mladima utiče i način na koji su informacije prezentovane od strane institucija i organizacija nadležnih za pitanja i rješavanja problema mladih. Na osnovu urađenog istraživanja (ankete među srednjoškolcima Kotora) i tokom procesa prikupljanja neophodne dokumentacije za pisanje ove faze izvještaja, utvrđen je nedostatak informacija: o vannastavnim aktivnostima škola i mogućnostima učešća učenika/ca u životu lokalne zajednice, o uslugama koje institucije zdravlja i socijalnog staranja nude svojim korisnicima. Evidentiran je i nedostatak koordinacije i saradnje između pomenutih organizacija i institucija u cilju obezbjeđivanja adekvatnog informisanja i dostupnosti sadržaja.
- Dostupnost informacija koje se tiču mladih je neujednačena i zavisi od angažovanja i uključenosti mladih u NVO, političke partije, udruženja i druge organizacije. Mladi koji su članovi takvih organizacija u mogućnosti su da do informacija dođu brže i ta saznanja koriste zarad ličnog usavršavanja, sticanja prava učešća na seminarima, konferencijama i sl..
- Utvrđena je potreba za unaprijeđivanjem informisanja roditelja u oblastima zdravstva, školstva, zapošljavanja, prilikama za usavršavanje, putovanje, volonterski angažman i dr..
- Na osnovu analize pravne regulative utvrđeno je da bi postojeća dokumenta trebalo uskladiti sa razvojnim potrebama mladih.
- Nedostatak informacija utiče na vrlo nizak stepen angažovanosti mladih kroz omladinske inicijative.

Osim problema u oblasti informisanosti, utvrđena je i slaba mobilnost mladih u Kotoru.

Opština Kotor se do sada informisanjem mladih bavila kroz različite sadržaje:

1. u gradskoj biblioteci otvorena je info tačka kroz saradnju NVO Forum MNE i Centra za kulturu Kotor
2. Radio emisije: radio Kotor i Skala radio
3. Školski razglas i Info table u Gimnaziji
3. Info table u srednjoškolskom centru i muzičkoj školi
4. Info kutak u Kancelariji za prevenciju narkomanije
5. Konkurs za Dan djeteta u kotorskoj biblioteci
6. Organizovanje međunarodne konferencija o Informisanosti mladih, (decembar 2008.)
7. Informatori i brošure Centra za kulturu o kulturnim dešavanjima u gradu
8. Magazin START

Uvid u postojeće strategije:

U oblasti Informisanja utvrđena je potreba za unaprijeđivanjem zakonske regulative na lokalnom i na nacionalnom nivou vezano za ciljnu grupu mladih.

Pravni okvir za definisanje aktivnosti:

STATUT OPŠTINE KOTOR I – OSNOVNE ODREDBE - Član 12

8. dječju zaštitu koja se odnosi na odmor i rekreaciju djece, smještaj, ishranu i druge dodatne oblike dječje zaštite;

16. uslove za unapređivanje sporta i fizičke kulture, rekreaciju djece, omladine i odraslih, izgradnju i održavanje objekata fizičke kulture i razvijanje međuopštinske sportske saradnje;

Odluku o lokalnoj upravi - I opšte odredbe

Član 29.

Sekretarijat za kulturu i društvene djelatnosti vrši poslovne lokalne uprave koji se odnose na:

- Praćenje stanja u oblasti obrazovanja, učestvovanje u postupku davanja mišljenja za izbor Direktora i izbor predstavnika opštine u školskim odborima, dostavljanje podataka o djeci dorasloj za upis u osnovnu školu; praćenje stanja u oblasti javnog informisanja; predlaganje uređivanja odnosa po pitanju fondacija i legata;

- Praćenje i učestvovanje u obezbjeđivanju uslova za unaprijeđenje primarne zdravstvene zaštite koji su od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo, vršenje poslova u vezi sa predlaganjem članova organa upravljanja zdravstvenih ustanova, posebno staranje o zaštiti zdravlja omladine podsticanjem rada NVO iz te oblasti, kao i drugih oblika prevencije narkomanije i bolesti zavisnosti.

Zakon o medijima - MEDIJSKA REGULATIVA Zbirka zakona (Član 95, tačka 3)

3) proizvode i emituju programe namijenjene svim segmentima društva, bez diskriminacije, posebno vodeći računa o specifičnim društvenim grupama kao što su djeca i omladina, manjinske etničke grupe, hendikepirani, socijalno i zdravstveno ugroženi i dr..

Zaključci konferencije Informisanje mladih u okviru Omladinskih politika Evropa: Crna Gora

U partnerstvu sa Opštinom Kotor i Evropskom agencijom za informisanje mladih (ERYICA), Forum MNE je 11. decembra, u zgradi parlamenta Opštine Kotor, organizovao konferenciju na temu "Informisanje mladih u okviru omladinskih politika, Evropa: Crna Gora".

Cilj konferencije je bio da se otvori prostor za zajednički rad na razvoju programa informisanja mladih u Crnoj Gori.

Na konferenciji su donešeni sledeći zaključci:

1. Mladi su značajan društveni resurs i kao takvi moraju dobiti svu potrebnu podršku da budu informisani i učestvuju u razvoju društva u kom žive. Potencijali i resursi mladih ljudi moraju biti poštovani i podržani.
2. Mladima se mora obezbijediti pristup svim informacijama koje su im potrebne u ličnom i društvenom razvoju, jer ne smiju biti zanemareni kao sadašnji i budući nosioci društvenog razvoja. Da bi mogli da koriste sve mogućnosti koje im se pružaju, mladi moraju imati informacije o njima. Da bi mogli da donose zdrave i kvalitetne izbore, mladi moraju imati sve dostupne informacije.
3. Nacionalni plan akcije za mlade **CG** predviđa niz mjera u ovoj oblasti, kao što je otvaranje Info centara, organizovanje kampanja, medijskih programa, i niz drugih mjera. Ovakav okvir, kao i lokalne politike za mlade daju veliki prostor za Vladu Crne Gore da sprovede mjere koje će podržati izgradnju mladih u samostalne i odgovorne odrasle osobe koje su nosioci razvoja demokratske, evropske Crne Gore.
4. Obaveza je Vlade, civilnog sektora i svih društvenih subjekata da zajednički rade na uspostavljanju strukturisanih i dugoročnih mehanizama informisanja mladih.
5. Potrebno je da se sve organizacije i insitucije udruže u zajedničkom kreiranju i razvijanju programa informisanja mladih.
6. Značaj saradnje i partnerstava sa organizacijama i institucijama koje se u evropskim zemljama bave informisanjem mladih od ključnog je značaja za održivost, razmjenu iskustava, postizanje standarda kvaliteta. Informisanje mladih u Evropi se razvija već 40 godina, i s tim u vezi, resurs se mora iskoristiti za razvoj ove oblasti u Crnoj Gori.

Analiza situacije

Porodica je u definicijama shvaćena kao primarna društvena grupa i društvena institucija čije su funkcije mnogobrojne (biološke, edukativne, socio-ekonomske i dr.). Uz obavezu države da preduzme generalne mjere za poboljšanje položaja i uslova života stanovništva, neophodno je i obezbjeđivanje mjera i aktivnosti koje se odnose na zaštitu prava, pomoć i podršku mladima i porodicama, uključujući i individualni pristup.

Ciljne grupe obuhvaćene dokumentom:

Mladi ljudi opštine Kotor, roditelji, relevantne institucije i organizacije koje se bave pitanjima mladih i porodice, civilni sektor, mediji...

Identifikovani problemi mladih i porodice:

Nepostojanje službe koje će se kontinuirano baviti porodicom.

Socio-ekonomska ugroženost porodice u procesu tranzicije je evidentna. Veliki je broj porodica koje su u potrebi za materijalnom pomoći i na ivici siromaštva (12% stanovništva), a 16% stanovništva mjesečna primanja potroše na hranu. Potrošačka korpa u Opštini Kotor je 10 do 20% veća od ostalih opština u Crnoj Gori.

U Opštini Kotor postoji sistem mjera za jednokratnu materijalnu pomoć. Izdvaja se 30.000 eura godišnje. Pomoć iznosi do 100 eura.

Evidentno je da građani Kotora nisu najbolje upoznati sa svojim pravom na ostvarenje te pomoći.

Po ugovoru sa Zavodom za zapošljavanje obezbjeđuje se briga kroz program Geronto domačice (čime se rješava problem nezaposlenosti i pomoć starima).

GZS i ispitanici koji su popunjavali ankete izjavili su da je poremećen sistem vrijednosti porodice u Kotoru, da je došlo do poremećaja u komunikaciji između roditelja i djece, došlo je do zanemarijavanja djece i njihovih potreba zbog trke za poslom. Time dolazi i do raslojavanja u društvu i klasifikacije po materijalnoj osnovi među porodicama.

Kvalitet odnosa unutar porodice je procijenjen kao nedovoljno dobar. Izgubila se bliskost među članovima porodice, nema osjećaja zajedništva, uzajamne podrške, povjerenja, što bi trebalo da čini snagu jedne porodice. Dolazi do gubitka porodičnih veza i identiteta.

Broj mladih sa poremećajem u ponašanju je u porastu. Broj podnijetih krivičnih prijava u vezi sa zloupotrebom psihoaktivnih supstanci za proteklu 2008. godinu je 10, a broj krivičnih dijela 18. Broj prijavljenih lica je 14. Pojava krivičnih dijela nasilja u porodičnoj zajednici je takođe povećana. Broj podnijetih krivičnih prijava je 8, broj krivičnih dijela je takođe 8. S obzirom na izvršioce, broj prijavljenih lica je 8 muskaraca koji su vršili krivično djelo nasilje u porodici.

Sve ovo kategoriju mladih čini posebno ranjivom, a o njihovom osposobljavanju za samostalan život i donošenju odluke o formiranju sopstvene porodice teško je govoriti.

Uprkos započetom procesu tranzicije i demokratizacije, Crna Gora još uvijek zadržala patrijarhalni poredak u svim sferama života, pa i u porodičnom životu. Takav je slučaj i u Kotoru. U većini slučajeva u patrijarhalnoj crnogorskoj porodici dominira muškarac-partner, otac, koji ima jaku partnersku i roditeljsku moć, gdje su u podređenom položaju i djeca i žena-partnerka, majka (kojoj je istovremeno nametnuta isključiva odgovornost za stabilnost i održanje porodičnog života, kao i za vaspitanje djece). Sa druge strane, Kotor kao luka i turistički grad sukobljava se sa prilivom novih trendova i modernih stremljenja, pa dolazi do preplitanja tradicionalnih i savremenih shvatanja, što doprinosi otporu kod mladih i nesnalaženju porodice da se sa time izbore.

Poseban problem kotorskoj porodici pričinjava profesija pomoraca, gdje jedan roditelj (majka) jeste odgovoran za podizanje tj. vaspitanje djece i kvalitetno održavanje porodice. Sa time se promjenila priroda i identitet porodice i došlo je do radikalne transformacije.

Interesantan je podatak da je veća spremnost žene u Kotoru da preuzme odgovornost i značajne uloge i obaveze kako u sferi privatnog tako i javnog (društvenog) života, što njoj samoj dalje pričinjava poteškoću za kvalitetno obavljanje obaveza.

Spremnost mladih u Kotoru da stupe u brak je smanjena, kao i u većini opština u Crnoj Gori, zbog socio-ekonomske zavisnosti ostaju da žive u zajednici sa roditeljima, a često i u takvim uslovima formiraju sopstvene porodice. Živeći u ovakvim zajednicama dolazi do

nemogućnosti uspostavljanja ravnopravnosti i pravog definisanja uloga koje se tada dupliraju, te mladi čovjek zavisn od svoje primarne porodice biva istovremeno i dijete i roditelj.

Opština, za obrazovanje mladih, godišnje izdvaja 84000 eura za stipendiranje 98 studenata, čime se olakšava porodični budžet.

Problem porodica sa članovima sa posebnim obrazovnim potrebama je takođe izražena. 39 djece Romske populacije pohađa devetogodišnje osnovno školovanje, 1 razred pohađa 11 romske djece a troje su srednjoškolci, ima 7 odraslih osoba sa invaliditetom.

Zavod za obrazovanje i rehabilitaciju lica sa poremećajima sluha i govora je jedina ustanova ovog tipa u Crnoj Gori. Prepoznata je kao ustanova koja se bavi pomoći i podrškom porodice i djece. Ona uključuje i djecu sa problemima u učenju i omogućava im sticanje zvanja i kvalifikacija za određena zanimanja.

Uvid u postojeće strategije:

Postojeće strategije

- ☐ Strategija razvoja i redukcije siromaštva, 2003,
- ☐ Nacionalni program prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladih, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2004,
- ☐ Prijedlog Nacionalnog programa za prevenciju nasilja, Ministarstvo zdravlja, 2003,
- ☐ Nacionalni program djelovanja za mlade, Republika Hrvatska, 2002,
- ☐ Gradski program za mlade, Kutina, 2005,
- ☐ Akcioni plan politike za mlade u Vojvodini, 2002.

Pravni okvir za definisanje aktivnosti:

Pravna regulativa

Kao pravni okviri za definisanje aktivnosti identifikovani su sljedeći zakoni:

- ☐ Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Službeni list RCG, br. 78/05.
- ☐ Porodični zakon RCG, Službeni list RCG, br. 7, 1989.
- ☐ Krivični zakonik RCG, Službeni list RCG, br. 70/04, 13/04.

Članovi radne grupe su mišljenja da pravna regulativa postoji, ali je pitanje koliko se ona sprovodi. Poteškoće u nalaženju informacija takođe govore o nedostupnosti ovih podataka, što ne bi trebalo da je slučaj.

Problemi neadekvatnog sistemskog rješenja za podršku porodici i mladima je evidentna, kako na nacionalnom, tako i u na lokalnom nivou, što je već opisano i u Nacionalnoj strategiji (NPAM).

Prema podacima kojima raspolaže radna grupa vidno je da se u Opštini Kotor dosta dobro sprovodi Krivični zakon CG vezano za nasilje u porodici, ili porodičnoj zajednici čl 220, KZ CG:

čl 149. stav 5 a vezan je za navođenje i pomaganje u primjeni nasilja u porodici odnosno porodičnoj zajednici.

Konvencija o pravima djeteta, član 2, pravo na nediskriminaciju, član 6 pravo na život opstanak i razvoj, član 3 princip poštovanja najboljeg interesa djeteta, član 12 pravo da iskaže svoje mišljenje, pravo na participaciju.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti se u opštini Kotor sprovodi, ali je jako malo materijalnih davanja. Administracija i birokratija otežava proces ostvarivanja ovog prava korisnika.

Treba uskladiti krivični zakon sa praksom. Potrebna je veća povezanost između MUP-a, SUD-a i Centra za socijalni rad.

Analiza situacije

Osnovna uloga svih vidova obrazovanja jeste razvoj ukupnih potencijala ličnosti i usklađenost sa društvenim potrebama. U tom smislu obrazovanje je doživotni proces sticanja znanja, vještina i stavova, sa ciljem da se mladoj osobi omogući da prepozna i ostvari svoje afinitete i potrebe, i tako postane samostalna i posvećena ličnost u okviru društva. Obrazovanje je cjelina koju čine:

Formalno obrazovanje - predstavlja hijerarhijski obrazovni sistem, uređen, vremenski stepenovan, koji se sprovodi u osnovnim, srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama (institucijama). Reformisano školstvo u formalnom obrazovanju se primjenjuje od 2004/5. godine. Strategija uspješne implementacije reforme se ogleda u pružanju mogućnosti pojedincima da se razvijaju kao slobodne ličnosti. Oslanjajući se na bogatu tradiciju, novi sistem školstva nastoji da nizom novina napreduje u pravcu ostvarivanja boljeg kvaliteta obrazovanja i uvezivanja sa inostranim programima. Iako je dosadašnje iskustvo pokazalo brojne pozitivne rezultate, u formalnom obrazovanju i dalje postoje određeni problemi.

Informalno ili životno obrazovanje jeste proces gdje svaki pojedinac/ka formira stavove, stiče vrijednosne norme, vještine i znanja iz svakodnevnog iskustva, porodice, prijatelja, medija i drugih uticajnih činilaca u svom okruženju.

Obrazovni i kulturni sadržaji za mlade nisu dovoljno razvijeni, pa ni vidljivi. Pravi modeli ponašanja i prave vrijednosti često bivaju potisnuti od strane sve više prisutnih negativnih modela ponašanja, kako u porodici, tako i u društveno-kulturnoj sredini.

Neformalno obrazovanje jeste organizovana obrazovna aktivnost, van okvira ustanovljenog formalnog sistema, a služi različitim ciljnim grupama da razvijaju:

- znanja, vještine i sposobnosti preko raznovrsnih obrazovnih programa
- pozitivne životne vrijednosti preko programa koji se tiču vaspitanja

Neformalno obrazovanje nije zakonski propisano, ali mora postojati okvir u kome će se sprovoditi, i postavljeni ciljevi i zadaci koje će pratiti.

U reformskom duhu zakona o obrazovanju i vaspitanju, neformalno obrazovanje se definiše i kao: namjerno, planirano, dostupno svima, bazirano na učešću mladih, svjesno, slobodno i iskustveno, utemeljeno na akciji, individualnom i grupnom učenju, učenju životnih vještina i pripremi mladih za aktivno građanstvo, a kreće od potrebe učesnika. Realizatori ovih aktivnosti su: NVO organizacije, klubovi, udruženja. Putem seminara, treninga, radionica, kurseva, predavanja i drugih oblika edukacije, navedene aktivnosti se mogu ostvariti.

Identifikovani problemi mladih u lokalnoj zajednici

1. Nedovoljno dobro razvijeno neformalno obrazovanje i neformalno obrazovni sadržaji

Ovaj problem je prepoznat među građanima Kotora nakon sprovedenog istraživanja u lokalnoj zajednici. Jedan od prijedloga je da mladima treba ponuditi dodatne aktivnosti i da njihovo učešće u edukativnim programima, radionicama, manifestacijama, predstavama bude podignuto na veći nivo. Kvalitet neformalnog obrazovanja bi na ovaj način, kao i pospješivanjem vannastavnih aktivnosti u školi, bio poboljšan.

Ponuda organizacija koje se bave neformalnim obrazovanjem je ograničena i nedovoljna. Programi i sadržaji su ne tako razvijeni i slabo dostupni javnosti. Saradnja između škola i drugih organizacija koje se bave statusom mladih u društvu je nezadovoljavajuća. Upravo iz ovog razloga je sprovođenje neformalnog obrazovanja onemogućeno u zadovoljavajućoj mjeri.

2. Nepostojanje kancelarije za mlade koja bi se bavila svim potrebama mladih

Grupa obrazovanje je i ovaj problem prepoznala u odgovorima dobijenim putem istraživanja problema mladih u Kotoru. Naime, građani su se izjasnili da ne znaju da li postoji mjesto za okupljanje mladih i da nedostaju kreativne radionice za mnoge potrebe.

Kako bi se ostvario cilj da se naša društvena zajednica razvija kao zajednica ravnopravne, produktivne mladosti, koja će gajiti i unaprijeđivati odnose razumijevanja, tolerancije i multikulturalnosti, **potrebno je osnovati kancelariju za mlade**. Ona bi predstavljala operativno tijelo koje objedinjuje sve službe i organe koji se bave mladima, koordinira aktivnosti i usklađuje akcije. Kancelarija za mlade bi predstavljala medijatora u

komunikacionom i informativnom sistemu, a značajno bi doprinijela organizovanju društvenog života mladih i promovisanju volonterizma. Uspostavljala bi saradnju sa lokalnim institucijama i inicijativama mladih u cilju povezivanja i uzajamnog prenošenja iskustava. Od velike važnosti bi bilo i obučavanje potencijalnih kadrova za pružanje podrške u radu i sprovođenju obrazovnog procesa.

Pored kancelarije za mlade koja će se baviti isključivo potrebama mladih, neophodno je osposobiti i dodatne pomoćne prostorije za pripremu, realizovanje i sprovođenje tih potreba. Ono što treba preduzeti po tom pitanju jeste upravo iskorišćavanje već postojećih bogatih kompleksa pri obrazovnim ustanovama i opštini (sala za sjednice, školski amfiteatar, učionica za prezentacije, prostori fakulteta, gradska biblioteka, arhiv, čitaonica). Nefleksibilnost u multifunkcionalnom korišćenju navedenih prostorija ograničavala je u velikoj mjeri razvijanje vršnjačke edukacije, zbližavanje mladih, bolje povezivanje i uključenost postojećih ljudskih resursa. Sve ovo je dovelo u pitanje pravilan razvoj mladih osoba, koje su nezainteresovane i povrh svega nemotivisane. Do ovog podatka došlo se obradom odgovora dobijenih od učenika kotorskih srednjih škola.

3. Nedovoljna motivisanost nadarenih i talentovanih učenika, kao i nedovoljna iskorišćenost i povezanost postojećih ljudskih resursa u kreiranju i realizaciji formalnih i neformalnih sadržaja

Ovaj problem je takođe prepoznat među građanima Kotora, a na njega su ukazali i mnogi učenici/učenice kao i profesori/profesorice. Istaknuta je činjenica da bi mladi organizovanjem vršnjačkih razmjena i susreta bili više motivisani, produktivni i uključeni.

Dok smo sa jedne strane suočeni sa nedovoljnom motivisanošću talentovanih učenika, sa druge strane nailazimo na problem nedovoljnog posvećivanja pažnje učenicima koji imaju problema sa učenjem. Imajući u vidu da je upravo ova druga kategorija "šire populacije učenika" u obrazovnim sistemima zapadne Evrope od primarne važnosti, potrebno je usmjeriti veću pažnju na značaj talenata, kao i na probleme ostalih, te im pružiti neophodnu pomoć za lakše i uspješnije učenje. U pružanju pomoći važno je više angažovati i povezati prosvjetni kadar, roditelje i sve relevantne činioce zajednice. Ukoliko bi se obezbijedila osmišljena i kvalitetna promocija raznovrsnih sadržaja, sistem nagrađivanja, stipendiranja, pohvala i uvažavanja mladih, tada bi se i njihova inicijativnost i uključenost u društveni život zajednice povećala. Uspjeh tog sistematičnog i dugotrajnog procesa bi neformalno obrazovanje izveo iz sijenke, a pozitivni efekti bi se značajno odrazili i na ostale oblike obrazovanja, kroz koje se čovjek usavršava tokom cijelog života.

4. Nedovoljno opremljena Gradska biblioteka i čitaonica, kao i biblioteke u obrazovnim ustanovama

Grupa obrazovanje smatra da je rješavanje ovog problema od presudne važnosti za razvoj mladih u zajednici u kojoj se njeguju prave vrijednosti.

Mladi u prigradskim naseljima nemaju dovoljno ponuđenih obrazovnih sadržaja (internet, čitaonica, biblioteka, medijateka), te su im stoga uskraćeni novi sadržaji i saznanja. Da bi se ostvario napredak u obrazovnom sistemu, neophodno je podsticati međusobnu saradnju i komunikaciju (mladih i obrazovnih struktura) koristeći se pri tom prednostima tehnoloških dostignuća današnjice. Budući da se od 2007. godine u Crnoj Gori realizuje projekat uređenja virtualne biblioteke (VBCG), a shodno ostvarivanju vaspitno obrazovnih ciljeva koji potenciraju doživotno učenje u zavisnosti od potreba, želja, interesovanja i ambicija pojedinca, neophodno je omogućiti uključivanje kotorske Gradske biblioteke u ovu jedinstvenu mrežu. Samo povezivanje u jedinstveni informacioni sistem bi u mnogome doprinjelo uspješnijoj komunikaciji sa drugim opštinama, a samim tim boljoj informisanosti i dostupnosti različitih sadržaja. Za informacijsko društvo koje podržava razvoj zasnovan na znanju, bibliotečko-informacijski sistemi kao i posebno opremljene prostorije za rad u vidu medijateka predstavljaju izuzetno značajnu infrastrukturu, bez koje se ne može zamisliti savremeno školstvo i metode istraživačkog rada.

5. Nepostojanje produženog boravka za djecu nižeg osnovnoškolskog uzrasta

Ovaj problem je izdvojen i istaknut zbog njegove važnosti i uticaja na rješavanje drugih identifikovanih problema u lokalnoj zajednici. Naime, kontinuiranom i kvalitetnijom brigom mladih u ranom uzrastu osnovne škole, doprinjet će se njihovim izrastanjem u zdrave i zadovoljnije osobe, i time se huliganstvo i nasilje na ulicama smanjiti. Tako se postiže veća demokratičnost jer bi mladi postali aktivni učesnici u društveno-ekonomskom i kulturnom životu lokalne zajednice.

Posljednjih godina škole su suočene sa sve manjim brojem upisane djece u prvi razred (usljed smanjenog priraštaja djece, otvaranja škola u prigradskim naseljima...). Shodno Zakonu o opštem obrazovanju i vaspitanju (član 17.) škola u skladu sa svojim mogućnostima

organizuje produženi boravak za učenike. Budući da sve škole u kotorskoj opštini imaju prostorne mogućnosti za organizovanje produženog boravka djece, smatra se da je ovaj problem rješiv. Cilj ovako osmišljenog i realizovanog načina rada jeste formiranje radnih navika, podsticanje kreativnosti, samostalnosti, razvijanje intelektualnih sposobnosti, njegovanje zdravstvenih i higijenskih navika, a zatim i razvijanje sposobnosti za kooperativni rad. Neophodni kadar, određen za obavljanje ovog posla, bio bi obezbijeđen angažovanjem Zavoda za zapošljavanje, tako i sprovođenjem i promovisanjem volonterizma.

6. Nedovoljno razvijena svijest, potreba i sposobnosti za očuvanje i unaprijeđenje ljudskih prava i uključenost u društveno-kulturni život opštine

Građani su se izjasnili da su prepoznali nepouzdanje među mladim osobama. Volonterski rad, koji bi trebalo da predstavlja jedan od najefikasnijih oblika participacije građana/građanki u procesima razvoja zajednice afirmišući ono najplemenitije u ljudima- slobodu, jednake mogućnosti, bezbjednost i pravdu za sve ljude, nije dovoljno promovisan, niti priznat. Produktivnost i napredak zajednice obezbjeđuje aktivnost i veća angažovanost mlade snage, koja pak nije dovoljno njegovana, prepoznata i na adekvatan način promovisana. Očito je da mladi ne zauzimaju važno mjesto u društveno-ekonomskom i kulturnom životu zajednice. Prihvatanje i priznavanje važnosti aktivizma mladih je preduslov demokratskog razvoja naše sredine. Demokratija ne treba da bude "nešto" o čemu se priča, već treba da se "živi".

Uvid u postojeće strategije:

Navedeni dokumenti predstavljaju okosnicu rada naše grupe. U toku koncipiranja liste problema mladih u sferi obrazovanja na lokalnom planu, oslanjali smo se na istraživanja i analizu situacije Nacionalnog plana. Budući da je projekat odpočet ne samo u Crnoj Gori, angažovanjem i preduzimljivošću smo dobili uvid u dokumentaciju susjednih država. Probleme koje je prepoznala grupa za obrazovanje se u velikoj mjeri prepoznaju u navedenim strategijama. Suština rješavanja navedenih problema je sadržana u tri osnovna cilja, navedenih u nacionalnom planu:

- Kontinuirana briga o mladima kroz uspostavljanje bolje saradnje obrazovnih ustanova (osnovnih, srednjih škola i fakulteta).
- Postavljanje učenika-ce/studenta-kinje u centar vaspitno-obrazovnog sistema, u skladu sa društveno ekonomskim kontekstom u kom se mlada osoba razvija i raste.
- Povećanje kvaliteta brige o mladima u obrazovnom sistemu kroz uvezivanje svih relevantnih struktura.

- o NPAM
- o LPAM Berane
- o LPAM Kula
- o LPAM Vojvodina
- o LPAM Bečej
- o UNESCO publikacija – Izvještaj međunarodne komisije za obrazovanje za 21. vijek, rađen za UNESCO

Putokazi i preporuke

Izvještaj međunarodne komisije za obrazovanje

Tokom čitavog života obrazovanje se zasniva na četiri stuba: učenje radi znanja, učenje za rad, učenje za zajednički život i učenje da budeš ono što jesi.

Za znanje se uči kroz kombinaciju dovoljno širokog opšteg obrazovanja i mogućnosti za posvećeniji rad za mali broj predmeta. Ovo takođe znači učenje samog učenja, tako da se izvlači korist iz prilika koje pruža obrazovanje tokom života.

Učenje za rad, sa ciljem da se usvoje ne samo stručne vještine nego takođe i šire kompetencije koje koriste u ophođenju u mnogim situacijama i u timskom radu. Ovo takođe podrazumijeva učenje za rad u kontekstu raznih društvenih i radnih iskustava mladih ljudi, koja mogu biti informalna, kao rezultat lokalnog ili nacionalnog konteksta, ili formalnih iskustava koja uključuju kurseve, naizmjenično učenje i rad.

Učenje za zajednički život, postiže se kroz razvijanje razumijevanja za druge ljude i shvatanje međusobne zavisnosti – kroz realizaciju zajedničkih projekata i učenja za upravljanje konfliktima – u duhu poštovanja vrijednosti pluralizma, uzajamnog razumijevanja i mira.

Učenje da budeš ono što jesi kako bi se bolje razvila čovjekova ličnost, mogućnost da se što bolje radi sa još većom autonomijom, prosuđivanjem i ličnom odgovornošću. U toj vezi, obrazovanje ne smije zanemariti nijedan aspekt potencijala ličnosti: sjećanje, rezonovanje, estetski osjećaj, fizičke sposobnosti i vještine komunikacije.

Sistem formalnog obrazovanja sklon je da naglasi usvajanje znanja na štetu drugih tipova učenja; ali od presudnog je značaja začeti obrazovanje na sveobuhvatniji način. Takva vizija bi trebala da informiše i vodi buduće obrazovne reforme i politike, i u pogledu sadržaja i u pogledu metoda.

Pravni okvir za definisanje aktivnosti:

1. Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju

Član 2

Obrazovanje i vaspitanje ima za cilj da:

- 1) obezbijedi mogućnost za svestrani razvoj pojedinca, bez obzira na pol, životno doba, socijalno i kulturno porijeklo, nacionalnu i vjersku pripadnost i tjelesnu i psihičku konstituciju;
- 2) zadovolji potrebe, interesovanja, želje i ambicije pojedinca za doživotnim učenjem;
- 3) omogući izbor obrazovnog programa na svim nivoima vaspitanja i obrazovanja;
- 4) razvija svijest, potrebu i sposobnost za očuvanje i unapređenje ljudskih prava, pravne države, prirodne i društvene sredine, multietičnosti i različitosti;
- 5) razvija svijest o državnoj pripadnosti Republici Crnoj Gori (u daljem tekstu: Republika) i njenoj kulturi, tradiciji i istoriji;
- 6) omogući pojedincu, u skladu sa sopstvenim mogućnostima, uključivanje i participaciju na svim nivoima rada i djelovanja;
- 7) razvija svijest o nacionalnoj pripadnosti, kulturi, istoriji i tradiciji;
- 8) doprinosi uključivanju u procese evropskih integracija;

**Ovaj član se odnosi i na Zakon o stručnom obrazovanju i na Zakon o gimnaziji

2. Zakon o stručnom obrazovanju ("Službeni list RCG" br. 64 02 od 28.11.2002, 49 07 od 10.08.2007.)
3. Zakon o Gimnaziji ("Službeni list RCG" br. 64 02 od 28.11.2002, 49 07 od 10.08.2007.)
4. Statut Gimnazije Kotor (djelovi clana 49)

Član 49

Preostalo radno vrijeme nastavnika raspoređuje se na:

- Organizovanje kulturnih, sportskih i drugih korisnih i humanih akcija u kojima sarađuju učenici i pripremu i vođenje ekskurzija, izleta, takmičenja koje organizuje

5. Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju ("Sl. list RCG", br. 64/02 od 28.11.2002, 49/07 od 10.08.2007)

Produženi boravak

Član 17

Škola, u skladu sa svojim mogućnostima, organizuje produženi boravak za učenike.

U okviru produženog boravaka učenicima se obezbjeđuje čuvanje u toku kojeg se odvijaju različite sportske i kulturno-umjetničke aktivnosti, učenje, izrada domaćih zadataka i izvršavanje drugih obaveza, u skladu sa pravilima škole.

Analiza situacije

Slobodno vrijeme je vrijeme bez obaveza, vrijeme koje posvećujemo svojim ličnim željama, vještinama, zabavama, interesovanjima. Najčešći vidovi osmišljavanja slobodnog vremena jesu: sport, putovanja, čitanje, filmovi, muzika, zabava, amatersko stvaralaštvo, aktivizam, volonterizam.

Analizom situacije - problematike slobodnog vremena mladih u opštini Kotor, izveden je zaključak da su naši mladi, uglavnom, prepušteni samima sebi; da je ponuda alternativnih sadržaja veoma oskudna, da je i ono malo ponuđenih programa/sadržaja vrlo često neprofesionalno vođeno, te da ih je, načešće, teško/nemoguće finansijski ispratiti.

Potvrda rečenom jesu ankete sa ciljnim grupama (mladi, roditelji), zaključci grupe zainteresovanih strana (stručnjaci iz raznih oblasti: pedagozi, profesori, psiholozi) kao i primjeri sličnog gledanja na problem slobodnog vremena mladih u zemljama regiona.

U opštini Kotor nedostaju adekvatno opremljeni prostori za okupljanje mladih (neprofitabilni klubovi), prostori za alternativne (muzičko-scenske) sadržaje. Mladi ljudi bi u ovim prostorima, teritorijalno pravilno raspoređenim, trebalo da imaju uslove za probe muzičkih, dramskih, folklornih, plesnih i dr. grupa, kao i za njihove javne nastupe.

Ne postoji strukturisani program za ispunjavanje slobodnog vremena. Takav program trebalo bi da obuhvata najprije sportske i kulturne aktivnosti.

Kad je riječ o kulturnim aktivnostima, očigledan je nedostatak finansijski dostupnih i profesionalno vođenih škola crtanja, slikanja i vajanja (osim klasičnog likovnog programa, mislimo i na specijalističke kurseve: keramike, slikanja na staklu, batika, mozaika i sl.), zatim nedostatak plesnih škola (od baleta do modernog plesa i folklora), nedostatak profesionalno vođenih i zanimljivo osmišljenih likovnih, literarnih, dramskih i drugih radionica, škole novinarstva, škole glume, kreativnog pisanja, izražajnog, interpretativnog i istraživačkog čitanja; škole neformalnog obrazovanja, škole fotografije; nedostatak književnih večeri...

Što se tiče sportskih aktivnosti, trebalo bi osnovati i unaprijediti postojeće sportove vezane za more. Valjalo bi motivisati mlade da se bave plivanjem, vaterpolom, jedrenjem, kao i osnovati veslački klub, za koji neosporno postoji veliko interesovanje. Treba afirmisati sve vrste sporta, kako profesionalnog, tako i amaterskog, i naravno, sve sportske aktivnosti učiniti finansijski dostupnim što većem broju mladih.

Nedostatak motivisanosti mladih za volonterizam je velikom dijelom posljedica nedostatka adekvatnih i dovoljno zanimljivih volonterskih programa za mlade (volonteri zaštitari životinja, volonteri zaštitari prirode i dr.).

Zaključeno je da će se konstatovan problem apatije i nedostatka motivacije kod mladih riješiti pružanjem bogatih i zanimljivih sadržaja, budući da je višegodišnji nedostatak istih i izazvao takvo raspoloženje kod mladih.

Uvid u postojeće strategije

NPAM RCG navodi da je u Crnoj Gori evidentan nedostatak strukturisane brige o načinu na koji mladi ljudi provode svoje slobodno vrijeme. U ovom dokumentu je procijenjeno da je bavljenje organizacijom slobodnog vremena mladih izuzetno bitno i to u oblastima obogaćivanja slobodnih aktivnosti u školama, relevantnim institucijama, kao i u široj zajednici, uključujući i prigradska naselja (razvijanjem programa koji podstiču učešće mladih u zajednici, kulturnih i sportskih sadržaja, podrška razvoju mladih talenata, osnivanju klubova za mlade i sl.).

Nacionalni plan o kulturnoj politici Crne Gore, projekat Mosaic II, Ministarstvo kulture CG, iz 2004.god., između ostalog, navodi: nepostojanje višenamjenskih centara za mlade na lokalnom nivou, nerazvijenu komunikaciju relevantnih institucija i mladih ljudi u kreiranju i realizaciji aktivnosti, potom nedostatak aktivnosti vangradskog centra, kao i nedostupnost mladim ljudima objekatima u kojima se izvode razni programi iz oblasti kulture i sporta. Takođe se navodi i neprepoznavanje značaja volonterskih servisa kao mogućeg prostora za aktivizam mladih i strukturisanje njihovog slobodnog vremena.

The Culture, Creativity and the Young Project, Projekti kulture, kreativnosti i mladih, Savjet Evrope, koji obuhvata nacionalne strategije za mlade iz desetak evropskih zemalja bio je od pomoći u oblasti identifikacije problema, kao i u definisanju budućih aktivnosti u skladu sa evropskim standardima.

Nacionalna strategija za mlade Republike Makedonije (oblast „Kvalitet življenja“) ističe kao jedan od dugoročnih ciljeva unaprijeđenja kvaliteta življenja mladih njihovim uključivanjem u socijalnoobrazovne aktivnosti, kroz koje se strukturiraju njihovo slobodno vrijeme. Kao poseban cilj, u okviru institucionalnog razvoja, navodi se i razvijanje centara za mlade kroz partnerstvo Vlade i NVO, koje bi obezbjedilo kreiranje kontinuiranog plana podrške i finansiranja ovih institucija (i na lokalnom i na nacionalnom nivou)

Akcioni plan politike za mlade u Vojvodini, iz 2002.god., kao mjere za rješavanje definisanih problema navodi, između ostalog, i: donošenje kulturnih strategija, povezivanje institucija kulture i horizontalno i vertikalno kao i zajedničko kreiranje i pristup informativnim sistemima, afirmisanje različitih kulturnih vrijednosti, stvaranje povoljne atmosfere za lični razvoj afiniteta i interesovanja mladih, uključivanje mladih u proces planiranja i realizacije aktivnosti, pružanje podrške omladinskim inicijativama, oformljivanje omladinskih klubova, afirmacija amaterskog stvaralaštva i omladinskog aktivizma, razvoj neformalnog obrazovanja, otvaranje medija za produkciju mladih itd..

Nacionalni program djelovanja za mlade, Republika Hrvatska, iz 2002.god. navodi slijedeće probleme: nedovoljnu komunikaciju lokalnih struktura i mladih ljudi koji kreiraju, osmišljavaju i realizuju kulturne i sportske programe i aktivnosti, zatim nedovoljnu uključenost mladih u procese donošenja odluka o potrebama, strategiji i finansiranju programa za kulturu i slobodno vrijeme mladih, potom nedovoljnu spremnost lokalne samouprave za stvaranje osnovnih uslova za djelovanje organizacija mladih, nedostatak multifunkcionalnih centara za mlade na lokalnom nivou, nedostatak kulturnih sadržaja u ruralnim sredinama i manjim mjestima, nepristupačnost velikih sportskih objekata neprofesionalnom sportu mladih itd..

U već postojećim i nama dostupnim strategijama, prepoznali smo probleme koji se odnose i na opštinu Kotor.

Pravni okvir za definisanje aktivnosti

1. Na lokalnom nivou nema odluka koje se direktno bave mladima.
2. Mladih se, međutim, posredno tiču:
  - Odluka o budžetu (planirana sredstva za mlade);
  - Odluka o jednogodišnjem i petogodišnjem planiranju i uređenju prostora (izmjene planske dokumentacije kojom bi se predvidjele kroz GUP i DUP-ove, igrališta, namjene pojedinih poslovnih prostora, prostor za održavanje žurki, koncerata amaterskih bendova itd.);
  - Program uređenja gradskog građevinskog zemljišta
  - Lokalna strategija za mlade (dokument koji usvaja SO Kotor, a koji bi definisao plan afirmacije politike mladih), itd.
3. Odlukama SO Kotor mogu se predvidjeti i načini korišćenja imovine Opštine, recimo zajedničko korišćenje prostorija Mjesnih zajednica, ili, na osnovu Odluke o poslovnim zgradama i prostorijama, da neki od prostora koji su u vlasništvu Opštine pripadaju mladima, odnosno da im se dodijeli na duži vremenski period bez nadoknade a za realizaciju njihovih programa.
4. U Crnoj Gori, pa ni u Opštini Kotor, ne postoji zakonska regulativa koja se tiče statusa volontera.

Analiza situacije

Radna grupa za oblast Zapošljavanje mladih u Opštini Kotor je na zajedničkim sastancima izdvojila sledeće probleme :

1. Neusklađenost ponude i potražnje na tržištu rada
  - neodgovarajuće obrazovanje,
  - nezainteresovanost za zanimanja koja se traže na tržištu rada,
  - neadekvatni programi obuke,
  - nedostatak opreme,
  - nestručan kadar za osposobljavanje,
  - laka mogućnost dolaska do diplome,
  - nedovoljno stečeno znanje kroz neformalno obrazovanje,
  - neadekvatna procedura pri zapošljavanju od strane poslodavaca,
  - neadekvatno oglašavanje slobodnih radnih mjesta.

Usklađivanje ponude i potražnje na tržištu rada je jedan od prepoznatih problema koji su vezani za zapošljavanje mladih, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou. Ovaj problem proizilazi uglavnom zbog nezainteresovanosti za zanimanja koja su tražena na tržištu rada. Najveći broj slobodnih radnih mjesta je u okviru turizma, ugostiteljstva i trgovine. Iako živimo na području koje od davnina bavi turizmom i logična je potreba za takvim kadrovima i dalje se opredjeljuju za neke fakultete ili oblike neformalnog obrazovanja koji im poslije otežavaju zaposlenje. Mladi se susreću sa problemom u zapošljavanju van svoje struke, jer često nemaju tražena znanja iz oblasti koja su neophodna za brzo zaposlenje (računari, strani jezici, komunikološke vještine, vozački ispit...) za što je potrebno opet dodatno i naknadno obrazovanje koje podrazumijeva i trošak za organizatora (porodica, poslodavac, Zavod za zapošljavanje...). Uočljiv je i problem zastarele metodologije rada kao i nastavnih sredstava, a prije svega, što se učenje zasniva na teoriji i isključuje mogućnost da mladi kroz školovanje zaista steknu i praksu koja će im olakšati zaposlenje.

2. Nemotivisanost mladih za zaposlenje
  - nerazvijena svijest o značaju rada,
  - želja za brzom i lakom zaradom,
  - niske materijalne nadoknade,
  - finansijska podrška roditelja,
  - nerazvijenost volonterizma – inicijativa i programa,
  - očekivanja od drugih – zajednice, države ili rodbine,
  - prihvatanje rada na crno zbog veće nadoknade i lakše realizacije ,
  - nezainteresovanost za zanimanja na kojima se temelji privredni razvoj Opštine – turizam i poljoprivreda,
  - nedovoljan broj programa i podsticaja za zapošljavanje mladih,
  - nedovoljna saradnja nadležnih institucija.

Očigledno prisutna slaba motivisanost mladih ogleda se kroz stalne projekte koje karakteriše slaba posjećenost kao što je Sajam za preduzetništvo u Budvi kao i malobrojna uključenost učenika u školskim radionicama gdje se izrađuju predmeti namijenjeni tržištu.

U projektu "Šansa mladima" koju je sproveo ZZZ CG 2008. god., od 123 maturanta samo je 16 zainteresovano a svega se 5 zaposlilo...

Zabilježena je i slaba posjećenost Open days sajma, koji je pružio informacije maturantima o postojećim fakultetima i mogućem sezonskom zapošljavanju a održan je u tri grada Crne Gore. Primećeno je slabo korišćenje informatora koji postoje od ZZZ, zbog dobijanja informacija vezanih za neke poslove koji često nisu ni pročitani.

Ove godine je pokrenut novi projekat sa ciljem motivisanja mladih za sezonsko zapošljavanje pod nazivom "Coca cola summer job", rezultati još nijesu poznati. U toku je i projekat "Ljeto za zaradu" koji podrazumijeva anketiranje zainteresovanosti za sezonsko zapošljavanje maturanata i studenata od strane ZZZ CG i NVO "Tvrdava". Rezultate oba projekta ćemo imati nakon rezimiranja rezultata od strane organizatora.

3. Nedovoljno podsticanje preduzetništva

- minimalno učešće mladih u privatnom biznisu i inicijativi,
- nepoznavanje osnovnih postulata ekonomije i biznisa,
- nedovoljno zastupljeni programi preduzetništva u školama ,
- slaba finansijska i tehnička podrška razvoju preduzetništva ,
- nedovoljna saradnja svih segmenata tržišta rada bitnih za razvoj preduzetništva,
- rad na crno zbog lakše realizacije zamišljenog projekta.

Promociji preduzetništva u školama u Kotoru su značajno doprinijeli projekti sprovedeni od strane Direkcije za mala i srednja preduzeća 2003.-2007. "Preduzetnički klubovi u osnovnim školama" u O.š. "Savo Ilić" , Montenegro Biznis Alijanse (MBA) i Centra za preduzetništvo i ekonomski razvoj (CEED) uz podršku Ambasade SAD iz Podgorice 2004. i 2007."Moj Biznis" u školama"Njogoš" i "Savo Ilić", kao i projekti Junior Achivement Montenegro Srednja pomorska škola. MBA I CEED su organizovali i seriju radionica na temu "Kako započeti sopstveni biznis?". Direkcija za mala i srednja preduzeća u saradnji sa norveškom organizacijom Business Inovation Programs od 2008. realizuje projekat "Učeničko preduzeće" u JU Gimnazija u Kotoru.

Predmet Preduzetništvo u turizmu i hotelijerstvu postoji od 2004/5. godine i sluša se na drugoj godini redovnih studija na Fakultetu za turizam, hotelijerstvo i trgovinu.

S obzirom na navedeno, očigledan je problem nesistemskog pristupa u sprovođenju aktivnosti (mali broj mladih ima priliku da učestvuje u projektima čiji je cilj razvoj preduzetništva) kao i problem održivosti inicijativa i započetih programa. Problem je i nedovoljno razvijena saradnja na lokalnom nivou između preduzeća, obrazovnih institucija i agencije za zapošljavanje na. Potrebno je razviti programe obavljanja prakse, sezonskog rada ili volontiranja kod lokalnog poslodavaca, kao i preneti iskustva i savjetovati mlade koji imaju namjeru započeti sopstveni biznis od strane lokalnih preduzetnika. Mladima nedostaje kadrovska i finansijska podrška opštine u realizaciji njihovih preduzetničkih ideja, kao i pojednostavljene procedura prilikom dobijanja odobrenja za rad od strane Opštine i smanjenje poreza čime bi se izbjegao rad na crno.

Prepoznati problemi vezani za zapošljavanje mladih su nam dali smjernice za određivanje ciljeva koje treba postići u narednom periodu :

1. USKLAĐIVANJE PONUDE I POTRAŽNJE NA TRŽIŠTU RADA
2. UNAPREĐIVANJE MOTIVACIJE MLADIH ZA RAD
3. UNAPREĐIVANJE PREDUZETNIŠTVA MLADIH

• Uvid u postojeće strategije:

- NPAM - problemi vezani za zapošljavanje mladih koje se pominju u nacionalnoj strategiji za zapošljavanje se poklapaju sa situacijama na lokalnom nivou.

- usklađivanje ponude i potražnje na tržištu rada (tačka 4.3.10)

- unapređivanje motivacije za rad, i ujedno i rad na crno (tačke 4.3.12 i 5.9)

- unapređivanje preduzetništva (tačka 5.2)

Nacionalna strategija za mlade iznosi podatke da se na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore se nalazi 7.793 lica do 25 godina starosti ili 20,05% od ukupnog broja nezaposlenih. To učešće je u 2003. godini bilo 40,2%, u 2004 - 30,1%, a u 2005. godini - 28,44%.

Na smanjivanje nezaposlenosti mladih, u većoj ili manjoj mjeri, uticalo je niz razloga, prije svega:

- povećanje tražnje iz oblasti trgovine, ugostiteljstva i turizma za zanimanja III i IV stepena stručne spreme (u ukupnoj tražnji učestvuje sa oko 50%), tim prije što se u ovim djelatnostima pretežno zapošljavaju mladi,

- veći rast zapošljavanja na određeno vrijeme u odnosu na zapošljavanje na neodređeno vrijeme. Zaposlenje na određeno vrijeme, takođe, češće prihvataju mladi.

Nezaposlenim mladim licima će se omogućavati pristup efikasnijim mjerama usluga, kako bi se povećala njihova mogućnost zapošljavanja. Pri tome će se posebna pažnja posvećivati licima, koja se suočavaju s najvećim poteškoćama na tržištu rada.

Razvoj usluga profesionalne orijentacije i unapređenje njihovog kvaliteta rezultirat će efektivnijim uključivanjem mladih ljudi na tržište rada. Bolja efektivnost će se postići ukoliko se i ostale institucije (pored Biroa rada) aktivno uključe u profesionalnu orijentaciju mladih ljudi.

Uloga centara za informisanje i profesionalno savjetovanje u odabiru profesionalnog puta je veoma velika. Ovi centri treba svojim korisnicima da pruže što više informacija kako bi im omogućili da naprave najbolji izbor karijere.

Posebno mjesto biće dato podsticanju zapošljavanja kroz finansiranje stručnog osposobljavanja pripravnika sa visokom, višom i srednjom stručnom spremom.

U skladu sa tim predložene su sledeće mjere:

1. Obezbijediti da se u ranoj fazi nezaposlenosti svim nezaposlenim pruže usluge kao što su savjetovanje i usmjeravanje, pomoć pri traženju zaposlenja, pomoć pri izradi individualnih planova zapošljavanja;
2. Dalje razvijati nacionalni sistem profesionalne orijentacije. Ovaj sistem trebalo bi da, osim uključivanja svih relevantnih institucija u realizaciju aktivnosti, ostvari plansko i sistematsko djelovanje na podizanju kvaliteta usluga. Razvoj centara za informisanje i profesionalno savjetovanje u svim opštinama;
3. Intenzivirati saradnju sa poslodavcima u oblasti posredovanja i usluga profesionalnog odabira;
4. Širiti postojeće i uvesti nove aktivne instrumente u cilju pružanja prilike nezaposlenima da steknu radno iskustvo i praktičnu obuku u preduzećima – pripravnički staž, radna praksa, volonterski rad, subvencionisano zaposlenje, itd.;
5. Izvršiti svestranu analizu potreba na tržištu rada, kao i projekcije kretanja tražnje za određenim zanimanjima;

- Evropska povelja o participaciji mladih u lokalnom i regionalnom životu (Strazbur 2003)
- preporuke ove povelje su da lokalne i regionalne vlasti treba da razvijaju politike i promovišu inicijative za smanjenje nezaposlenosti među mladima, podržavaju osnivanje firmi i zadruga od strane mladih, obezbjede novčana sredstva i dr..

Evropska povelja o participaciji mladih predlaže sledeće mjere i aktivnosti:

1. Podsticanje mladih da se bave dobrovoljnim radom i da se posvećuju ciljevima zajednice -mlade treba podržavati i podsticati da se uključuju u dobrovoljne aktivnosti. U vrijeme kada su mladi pod sve većim pritiskom da funkcionišu i budu uspješni kao pojedinci u obrazovanju i svijetu rada, važno je podsticati i priznavati dobrovoljni rad.

Lokalne i regionalne vlasti stoga treba:

-da podržavaju osnivanje dobrovoljnih centara i da razvijaju inicijative čiji je cilj podržavanje i podsticanje angažovanja mladih u dobrovoljnim aktivnostima kao što su informativne i promotivne akcije.

-da u saradnji s mladima, dobrovoljnim organizacijama, obrazovnim vlastima i poslodavcima, razvijaju sisteme koji priznaju i vrijeduju dobrovoljne aktivnosti u sistemu formalnog obrazovanja i na radnom mestu.

2. Podrška projektima i inicijativama mladih

- U svojim nadama i stremljenjima, mladi ljudi izražavaju mnogobrojne ideje koje zatim mogu da se pretoče u projekte i lokalne aktivnosti koje su od koristi svima. Uz pravu podršku, ti projekti i njihova uspešnost, kao i neuspešnost, takođe mogu da pomognu mladima da razviju osećaj odgovornosti i nezavisnost i tako postanu društveni subjekti. Lokalne i regionalne vlasti treba stoga da omoguće realizaciju ovih projekata, kako malih tako i velikih, omogućavajući da njihovu realizaciju prate stručnjaci obezbeđujući im pristup finansijskoj, materijalnoj i tehničkoj pomoći.

- Evropska povelja o malim preduzećima – jedna od preporučenih aktivnosti u skladu sa Poveljom je preduzetnička edukacija i trening kroz:

- Podizanje preduzetničkog duha i novih vještina od najmlađeg uzrasta i kroz sistem obrazovanja

- Razvoj specifičnih biznis modula u obrazovnim šemama na sekundarnom nivou, koledžima i univerzitetima

- Predstavljanje mladima preduzetničkih namjera – da postanu preduzetnici

- Razvoj adekvatnih trening šema za menadžere malih preduzeća

- Strategija za cijeloživotno preduzetničko učenje 2007-2013. – daje nam analizu postojećeg stanja preduzetničkog učenja u Crnoj Gori, definiše prioriteta područja, zadatke i ciljeve.

- Strategija za suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti – sadrži opis stanja na tržištu rada. U skladu sa ovom strategijom aktivnosti na tržištu rada usmjeriće strateške pravce razvoja ka realizaciji (pored ostalog):

- Reforme radnog zakonodavstva
- Podsticanju samozapošljavanja, preduzetništva i razvoja malih i srednjih preduzeća

Pravni okvir za definisanje aktivnosti:

- Zakon o Radu - reguliše osnovna prava iz radnog odnosa bez obzira na godine, pol i stručnu spremu. Izdvojit ćemo članove Zakona koji su akcentovani na zakonska prava mladih.

Član 11. - Prava zaposlenih

1. Zaposleni ima pravo na odgovarajuću zaradu, bezbjednost i zaštitu života i zdravlja na radu, stručno osposoblavanje i druga prava u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.
2. Zaposlena žena ima pravo na posebnu zaštitu za vrijeme trudnoće i porođaja.
3. Zaposleni ima pravo na posebnu zaštitu radi njege djeteta u skladu sa ovim zakonom.
4. Zaposleni mlađi od 18 god života i zaposleno lice sa invaliditetom imaju pravo na posebnu zaštitu u skladu sa ovim zakonom.

II. Član 38. - Obaveze poslodavca i zaposlenog

1. Poslodavac je dužan da omogući zaposlenom obrazovanje, stručno osposobljavanje i usavršavanje kada to zahtijeva potreba procesa rada, uvođenje novog načina organizacije rada, a posebno kada dođe do usvajanja i primjene novih metoda u organizaciji i tehnologiji rada.
2. Zaposleni je dužan da se u skladu sa svojim sposobnostima i potrebama procesa rada, stručno osposobljava i usavršava za rad.
3. Troškovi obrazovanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja obezbjeđuju se iz sredstava poslodavaca i drugih izvora, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.

III. Član 106. - Zaštita zaposlenog mlađeg od 18 god života

1. Zaposlenom mlađem od 18 godina života ne može se odrediti da radi duže od punog radnog vremena, niti noću.
2. Kolektivnim ugovorom kod poslodavca, zaposlenom iz stava 1 ovog člana može se utvrditi radno vrijeme kraće od punog radnog vremena.
3. Izuzetno od stava 1 ovog člana, zaposleni mlađi od 18 god. života može biti raspoređen na rad noću, kad je neohodno da se nastavi rad prekinut usljed elementarnih nepogoda, odnosno da se spriječi šteta na sirovinama ili drugom materijalu.

- Pravilnik o pripremi za zapošljavanje utvrđuje mjere i aktivnosti u oblasti pripreme za zapošljavanje a odnosi se na mogućnost stručnog osposobljavanja za poslove I i II stepena stručnosti (razne polukvalifikacije) kao i prekvalifikacije i dokvalifikacije istih ili različitih zanimanja III stepena stručnosti (kvalifikovani radnici) a sve u cilju boljeg, lakšeg i kvalitetnijeg zapošljavanja, samozapošljavanja i novog zapošljavanja.

- Statut ZZZ CG predstavlja skup uredbi i mjera koje regulišu i utvrđuju način rada ZZZ CG kao jedine državne institucije čija je primarna djelatnost zapošljavanje svih kategorija od 15 do 65 god života a koje se nalaze na evidenciji Zavoda. Statut se bavi aktivnostima i mjerama raznih segmenata djelovanja koje se realizuje kroz program aktivne politike zapošljavanja.

- Pravilnik o posredovanju pri posredovanju i evidenciji definiše načine, mjere i aktivnosti koje se primjenjuju na Zavodu za zapošljavanje prilikom posredovanja za zaposlenje što za krajni cilj ima efikasno regulisanje aktuelnih potreba na tržištu rada.
- Pravilnik o načinu, vrstama i sredstvima pri zapošljavanju predstavlja skup mjera koje preciziraju proces od prijave na Zavod za zapošljavanje do konkretnog zaposlenja. Ovo se odnosi na različite programe u koje se uključuju nezaposlena lica a zavise od njihovog obrazovanja, sposobnosti, afiniteta, neformalnog obrazovanja i sl..
- Zakon o zapošljavanju uglavnom reguliše prava i obaveze nezaposlenih lica prijavljenih na evidenciju Zavoda za zapošljavanje a to se odnosi na dokumentaciju prilikom prijave ostvarivanja različitih prava kao i prava nakon radnog odnosa a sa druge strane reguliše obaveze nezaposlenih da se aktivno uključe u proces traženja posla.
- Zakon o lokalnoj samoupravi (Objavljen u "Sl. listu RCG", br. 45/91, 50/91, 16/95, 22/95, 23/95, 23/96, 33/96) gdje kaže da "Opština osniva organizacije i ustanove za poslove od značaja za ostvarivanje zajedničkih potreba i interesa lokalnog stanovništva u Opštini ". Ovaj Zakon bi trebalo da ima za cilj da lokalna zajednica aktivno učestvuje u osmišljavanju planova i programa za aktiviranje i zaposlenje mladih. Time bi bilo omogućeno i predviđeno da lokalna zajednica pomogne i inicira programe kao i da podstakne inicijativu i učešće mladih u tim programima koji će za cilj imati zaposlenje mladih. Međutim u ovom Zakonu to nije ni definisano ni predviđeno.
- Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama – reguliše i definiše stručne kvalifikacije, nivoe, standarde i programe obuka za odrasle. Ovaj zakon će regulisati i priznati oblast neformalnog obrazovanja i znanja stečena van redovnog obrazovnog sistema (cl.3) i na taj način omogućava veće i kvalitetnije zaposlenje.

Analiza situacije

Bezbjednost predstavlja osnovni preduslov za lični razvoj mladih. Zdravlje i bezbjednost mladih su ključna pitanja ne samo mladih ljudi nego i društva uopšte. Donosioci odluka, državne institucije i interesne grupe civilnog sektora sve više prepoznaju činjenicu da određene zdravstvene prijetnje više pogađaju mlade nego ostale segmente društva. Ustav Crne Gore garantuje svim građanima pravo na ličnu slobodu i bezbjednost. Ipak, anketa Sekretarijata za kulturu i društvene djelatnosti Opštine Kotor sprovedena među mladima u opštini Kotor pokazuje da oni smatraju da njihova bezbjednost još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou. Najznačajnije rizike, izazove i prijetnje po pitanju bezbjednosti mladih u kotorskoj opštini predstavljaju saobraćajne nezgode, nasilje, kao i zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci (PAS).

Bezbjednost mladih u saobraćaju: nerazvijena saobraćajna infrastruktura, neadekvatna zakonska regulativa, zastario sistem obuke i nedovoljna saobraćajna kultura, kao i sklonost ka brznoj vožnji, vožnji bez sigurnosnih pojaseva, vožnja u alkoholisanom stanju i dr. - značajno doprinose visokom broju mladih počinioca i žrtava saobraćajnih nezgoda.

Prema podacima dostavljenim od Policijske ispostave Kotor, na teritoriji kotorske opštine u 2008 godini zabilježena su ukupno 7.222 saobraćajna prekršaja. Od 217 prekršioca Zakona, kada je riječ o vožnji u alkoholisanom stanju, čak 64,7 % (njih 117) je u starosnoj kategoriji mlađih od 30 godina. Kada je riječ o povrijeđenima u saobraćajnim nezgodama čak 61,1 % je mlađih od 30 godina. Bezbjednost u saobraćaju danas se posmatra kao problem zdravlja mladih, pa rješenje treba tražiti u sinhronizovanoj primjeni mjera prevencije (edukacija, tehničke i zdravstvene mjere), i mjeri kontrole i prinude kroz redovne aktivnosti policije i sudova.

Nasilje i mladi: Mladi su žrtve svih oblika nasilja, kao pratećeg efekta kriminala ili uslijed diskriminacije. Primjena novih globalnih tehnologija, kao što su mobilni telefoni i internet, otvara prostor za nove oblike nasilja. Nasilje se ne prijavljuje iz straha, stida, ili jednostavno zbog toga što mladi ne očekuju pravovremeno i odgovarajuće reagovanje nadležnih institucija. Vršnjačko nasilje je sve učestalije, a država još uvijek nije uspostavila kontrolisani sistem prikupljanja statističkih podataka o žrtvama i počiniocima nasilja. Nasilje je sve češće prisutno i na javnim događanjima kao što su sportske priredbe. Takođe, istaknut je i problem tuča u ugostiteljskim objektima, često uz upotrebu hladnog ili vatrenog oružja, čemu veoma pogoduje nedozvoljeno točenje alkohola maloljetnim licima i radno vrijeme objekata. Prema podacima dobijenim od Ispostave Kotor, u 2008. godini od ukupno 181 izvršioca krivičnih djela njih 59,6 % je iz starosne kategorije mlađih od 30 godina.

Korišćenje (zloupotreba) psihoaktivnih supstanci i bolesti zavisnosti: Pod pojmom Psihoaktivnih supstanci (PAS) podrazumjevaju se, „Supstance ili smjese supstanci koje djeluju na nervni sistem i izazivaju promene u ponašanju.” (Bukelić, 1988).

Nivo prepoznavanja i izbjegavanja različitih rizika po zdravlje mladih nije zadovoljavajući. Od ukupnog broja mladih obuhvaćenih anketom Sekretarijata za kulturu i društvene djelatnosti, u kotorskoj opštini (121) njih 38, odn. 45,98 % , istaklo je da je zloupotreba duvana, alkohola i ostalih PAS, glavni problem mladih na teritoriji naše opštine. Prema raspoloživim podacima, trend zloupotrebe ovih supstanci je u stalnom porastu, sa tendencijom smanjenja starosne granice.

Problem sa kojim se u ovoj oblasti susrećemo je i nedostatak nacionalnog registra narkomana, iako svi pokazatelji govore da je oko 85% narkomana upravo iz starosne grupacije između 15 i 30 godina starosti. Prema podacima Područne jedinice policije iz Herceg Novog , u Kotoru ima 208 registrovanih uživaoca opojnih droga od kojih je najveći broj onih od 20 do 35 godina. Takođe, primjećen je povećan broj mladih pod dejstvom PAS vikendom i u vrijeme tradicionalnih narodnih svečanosti (karnevali, maskenbali, Bokeška noć i sl.).

Uvid u postojeće strategije

Policy Paper on the Health and Well Being of Young People - The European Parliament, 2008., : Mladi su, kao socijalna grupa, često i ciljna grupa kad je u pitanju konzumiranje proizvoda koji dovode do bolesti zavisnosti, kao što su alkohol, duvan i ostale PAS, ili medijskih tvorevina poput Interneta i video igara, pošto su mnogo osjetljiviji na izlaganje pritiscima i ranjiviji kad je u pitanju uticaj grupe vršnjaka. Oni takođe mogu biti i žrtve sekundarnih uticaja koji proističu iz zloupotreba ovih supstanci kao što je nasilje.

NPAM CG: Osnovni uzroci saobraćajnih nesreća po statistici koju vodi Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore su alkohol, brza vožnja, ljekovi i umor. Tome se, u našim uslovima moraju dodati i loši putevi, nekorišćenje pojaseva za vezivanje u automobilima, neispravni i loše održavani automobili i nepoštovanje pravila u saobraćaju. Čest uzrok saobraćajnih nesreća su i nepoznavanje propisa i nedovoljna obučenost kandidata za vozače. Iako nema preciznih podataka o procentualnom učešću mladih u saobraćajnim nesrećama, pokazuje se da oni predstavljaju značajnu većinu i među žrtvama i među počiniocima. Desetine mladih ljudi, na godišnjem nivou gube živote na putevima u Crnoj Gori ili žive sa posljedicama ovih udesa, a učestalost udesa je naročito izražena u ljetnjim mjesecima.

Nacionalni program prevencije nasilja i trgovine ljudima, Ministarstvo zdravlja CG, 2003.:

Posljedice nasilja ugrožavaju zdravlje i život pojedinca, reproduktivnu i ekonomsku moć zajednice. U Crnoj Gori, problem nasilja je bio do skoro zanemaren na nacionalnom nivou - bilo zbog nedostatka validnih podataka o prisutnosti pojedinih oblika nasilja, nesenzibilisanosti javnosti i institucija, ili tradicionalnog tretiranja nekih oblika nasilja kao privatnog, unutrašnjeg problema pojedinca i porodice. Ovo naročito kada se radi o nasilju nad ženama, djecom i omladinom. Teško je procijeniti obim problema nasilja kao zdravstvenog problema. Ne postoje validni podaci o povredama i simptomima hroničnog stresa koje su posljedica nasilnih radnji. Naročito je istaknut nedostatak podataka kada je u pitanju nasilje nad ženama i djecom. Prema navodima majki, emocionalno maltretiranje djece prisutno je u 17%, a fizičko u 13% porodica. Iskustva vaspitno-obrazovnih institucija ukazuju da su najučestaliji oblici nasilja: nasilje prema vršnjaku, nastavniku, fizičko i psihičko zlostavljanje učenika od strane nastavnika, nasilje nad djetetom koje se ne dešava u školi, ali se reflektuje na ponašanje djeteta i može se identifikovati u školi.

Nacionalna strategija za kontrolu pušenja duvana, Ministarstvo zdravlja CG, 2005.:

Na osnovu nekoliko istraživanja o pušačkim navikama kod mladih stanovnika Crne Gore, primjećeno je da postoji izražena tendencija rasta broja pušača među mladima, a većina njih tu naviku formira još u školskom dobu (3/4 prije 18. godine). Rezultati istraživanja sprovedenog na uzorku od 4.000 ispitanika (osnovci od 12-14 godina i srednjoškolci 15-19 godina), pokazali su da je problem pušenja značajno prisutan u ovom dijelu populacije. 37, više od polovine učenika srednje škole je eksperimentisalo sa pušenjem i među njima je više od 20% stalnih pušaca. Ovi nalazi prate trendove istraživanja iz 1999. godine, u kojem najveći broj učenika navodi da su naviku pušenja stekli sa 15 godina.

Strategija unapređenja mentalnog zdravlja u Republici Crnoj Gori, Ministarstvo zdravlja CG, 2005:

Psihološki i psihosocijalni problemi u adolescenciji često se ne registruju na vrijeme i time se onemogućava uspješna prevencija ovih poremećaja. Mentalni poremećaji kod mladih se u mnogome razlikuju od mentalnih poremećaja koji se javljaju u odrasloj dobi. Incidenca mnogih poremećaja (depresije, poremećaji usljed korišćenja droga, suicidalno ponašanje, poremećaji u ishrani i psihotični poremećaji) se značajno povećava od perioda djetinjstva ka adolescenciji, a prevalenca nastavlja da se povećava u odrasloj dobi. U opštoj strukturi duševnih poremećaja, oboljenja poput šizofrenije, šizopatskih i sumanutih poremećaja, učestvuju sa 45,9%, zatim poremećaji raspoloženja sa učešćem od 16,1%, i na trećem mjestu duševni poremećaji uzrokovani alkoholom 14,7%; odmah potom slijede duševni poremećaji izazvani drogom. Od ukupnog broja liječenih u bolnicama, mladi starosti od 20 do 29 godina čine skoro petinu - 18,2%.

Istraživanje Zavoda za zdravstvenu zaštitu Podgorica (1999. godina): Među učenicima osnovnih i srednjih škola na cijeloj teritoriji Crne Gore, pokazalo se da drogu proba ili uzima 0,4 % učenika osnovnih škola (11 do 14 godina); 6,7 % učenika srednjih škola, odnosno 3,1% učenika osnovnih i srednjih škola.

Istraživanje koje je publikovao Centar za izdavačku djelatnost (2000. godina) pokazalo je da drogu povremeno ili stalno uzima 5% populacije uzrasta 11 do 18 godina, i 6% uzrasta 19 do 30 godina.

Istraživanje Crvenog krsta (2001.godina) u Podgorici i primorskim opštinama među mladima (15 do 25 godina) pokazuje da 81,7% nikad nije probalo drogu; 6,7% koristi povremeno; 1,2% koristi svakodnevno i 10,4% koristilo ranije, a sada ne.

Istraživanje Instituta za zdravlje Crne Gore (2002. godina), projekat »Brza procjena i odgovor – RAR«, u Podgorici i Baru, među mladima od 15 do 25 godina, identifikovalo je grupe u povećanom riziku, među kojima je 17,1 %, odnosno 20,3% probalo droge 14,5 %, odnosno 15,5% i dalje povremeno ili stalno koristi drogu. (Akcioni plan za prevenciju narkomanije kod djece i omladine u CG, Vlada RCG, 2003.)

Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori, Vlada CG, 2007.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), procjenjuje se da u Crnoj Gori ima oko 10% osoba sa invaliditetom (OSI) od ukupne populacije. Nema preciznih i pouzdanih podataka o OSI, naročito o karakteru, vrstama i nivou oštećenja, a ne postoje ni cjeloviti statistički podaci o OSI na državnom nivou. Organi i institucije, koji pružaju određene vrste usluga i servisa osobama sa invaliditetom, vode samo parcijalne evidencije o korisnicima svojih usluga.

Pravni okvir za definisanje aktivnosti:

Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, Ministarstvo zdravlja RCG, 2004.

Član 17

Zabranjuje se prodaja duvanskih proizvoda licima mlađim od 18 godina života.

Licima iz stava 1 ovog člana zabranjuje se da vrše prodaju duvanskih proizvoda.

Licima iz stava 1 ovog člana nije dozvoljena upotreba duvanskih proizvoda na javnim mjestima.

Član 18

Na prodajnim objektima u kojima se vrši prodaja na malo duvanskih proizvoda mora biti istaknuta oznaka o zabrani prodaje duvanskih proizvoda licima mlađim od 18 godina života.

Oznaka iz stava 1 ovog člana mora biti istaknuta na vidnom mjestu.

Obrazac oznake iz stava 1 ovog člana propisuje Ministarstvo.

Član 19

Zabranjena je prodaja duvanskih proizvoda:

- 1) u vaspitno-obrazovnim ustanovama, zdravstvenim ustanovama i na udaljenosti od tih ustanova manjoj od 150 m;
- 2) u apotekama i specijalizovanim prodavnicama za medicinska sredstva;
- 3) sportsko - rekreativnim objektima;
- 4) iz automatskih aparata;
- 5) uz davanje posrednih ili neposrednih povlastica kupcima ili nekom trećem, kao što je davanje poklona, premija, sniženog trgovačkog rabata ili prava da se učestvuje u nagradnoj igri, lutriji ili takmičenju;
- 6) koji sadrže oznake, riječi ili izraze koji upućuju na to da je ta vrsta manje štetna od drugih (npr. "low tar", "light", "mild", "ultra light", odnosno "nizak katran", "laki", "blagi", "ultra laki" i druge slične oznake);
- 7) na način koji kupcima omogućava samoposluženje.

Zabranjena je prodaja duvana za oralnu upotrebu-

Zakon o turizmu, Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine CG, 2006.

Član 67

Ugostitelj ne smije usluživati alkoholna pića gostu mlađem od 18 godina,

Zakon o bezbjednosti saobraćaja na putevima, Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave CG, 2006.

Zakon o javnom redu i miru, Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave CG, 2006.

IV PETOGODIŠNJA STRATEGIJA

INFORMISANJE	
Cilj	Indikatori
I Unaprijeđivanje informisanosti mladih u Kotoru kroz objedinjavanje postojećih resursa (podciljevi) 1.1. Izabrati lice koje će biti odgovorno za koordinaciju informisanja mladih u Opštini Kotor 1.2. Uspostavljanje saradnje među institucijama i organizacija koje se bave mladima na planu objedinjavanja informacija koje se tiču mladih 1.3. Otvaranje i opremanje mjesta na kom su objedinjene informacije za mlade 1.4. Obezbjediti nadzor kvaliteta sadržaja za informisanje mladih 1.5. Istraživanje: Analiza stanja informisanosti na području opštine Kotor 1.6. Obilježavanje međunarodnog Dana informisanosti u opštini Kotor 17. april	Delegirana osoba/formirano tijelo od strane lokalne uprave za pitanja mladih i informisanosti mladih u Kotoru Određivanje broja zajedničkih projekata, akcija, aktivnosti... -Kontinuiran rad info centra (mjesta koje će objedinjavati informacije za mlade u vidu brošura, plakata, o raznim tema) -info caffe (mjesto na kom će mladi moći da se opuste uz mogućnost korišćenja interneta i mjesto gdje će moći da dobiju sve informacije za mlade, ovaj kafe neće služiti alkoholna pića) -radio emisija (jednom sedmično po 15 minuta, emisija će se baviti aktuelnim pitanjima mladih) -web sajt – (sajt koji će biti postavljen uz podršku Sekretarijata za kulturu i društvenih djelatnosti i ažuriran uz podršku od strane istog Sekretarijata) Vidljive informacije o broju upita adresiranih institucijama i organizacijama od strane mladih ljudi Kotora Vidljiviji godišnji izvještaji institucija i organizacija koje se bave pitanjima mladih ljudi Niz manifestacija organizovanih povodom ovog datuma Broj mladih koji je uključen u kreiranje i sprovođenje programa za mlade u javnom životu grada Potpisivanje Ugovora sa medijima
I Veći stepen uključenosti mladih u kreiranju informativnih sadržaja (radio emisija, časopisa, info centara...) (podciljevi) 2.1. Uključivanje mladih u kreiranje redovnih sadržaja za mlade u medijima	15 minuta sedmično u medijima gdje su mladi autori i realizatori informativnih programa za mlade Broj mladih koji uređuju web sajt, obogaćuju informacijama, broj mladih

2.2. Uključivanje mladih u kreiranje sadržaja a vezanih za informisanost 2.3. Konkurs Opštine Kotor za raspodjelu sredstava za programe za informisanje	koji koriste informacije sa web sajta Broj projekata finansiranih od strane Opštine Kotor
III Povećati stepen informisanosti mladih o bitnosti inkluzivnih programa namijenjene marginalizovanim grupama. (podciljevi) 3.1. Objediniti informacije o ovoj problematici u okviru info centara, web sajta, radio emisija 3.2. Realizacija radio emisije uz učešće mladih ljudi koja se bavi pitanjima inkluzivnih programa	Vidljivije i dostupnije informacije o temi na pomenutim mjestima Broj aktivnosti koje se organizuju a vezane su za ovu oblast u opštini Kotor Veći stepen učešća mladih ljudi sa teritorije opštine Kotor koji pripadaju posebno ranjivim grupama u informativnim sadržajima
IV Informativna podrška programima koji za cilj imaju kulturnu, obrazovnu i turističku mobilnost mladih (podciljevi) 4.1. Promocija mogućnosti mobilnosti mladih 4.2. Publikovanje materijala koji će objediniti ponudu kulturnih i aktuelnih neformalnih obrazovnih sadržaja u gradu, mogućnosti usavršavanja mladih...	Objedinjene informacije o programima koji se tiču kulturne, obrazovne i turističke mobilnosti namijenjeni mladim ljudima ili organizovanje događaja Jedna izdata publikacija godišnje

PORODICA	
Cilj	Indikatori
1. Struktuirana sistemska podrška porodici u Opštini Kotor (podciljevi) 1.1. Uspostaviti koordinaciju aktivnosti na nivou Opštine kroz kreiranje multidisciplinarnog tijela na nivou Opštine Kotor koje bi se bavilo podrškom porodice i mladih u kriznim situacijama 1.2. Obuka kadra koje bi se u Opštini bavile podrškom porodice i mladih 1.3. Sprovođenje istraživanja vezano za Objedinjavanje statističkih podataka, socio-demografski podaci a vezani za ličnu i porodičnu anamnezu opštine Kotor	- određivanje koordinatora u Opštini za pitanja brige o porodici - predstavnici svih relevantnih struktura, institucija, organizacija i nevladinog sektora koji se bave ovom problematikom - Broj edukacija - Usvojene vještine i znanja - Baza podataka, sa svim relevantnim informacijama, dostupna i upotrebljiva za kreiranje operativnih planova - Postojanje opreme i kadra za realizaciju ovih centara - Broj korisnika dnevnog centra - Sadržaj samog centra (obrok, učenje,

1.4. Škola sa produženim dnevnim boravkom (za učenje i igru) 1.5. Povećanje materijalnog fonda za stipendiranje učenika i drugi programi podrške porodice na osnovu njenog materijalnog stanja (porodice u stanju socijalne potrebe)	igra, slobodno vrijeme) - Uspjeh u školi - Broj ostvarenih prava - Visina nadoknade
2. Jačanje kapaciteta porodice za bavljenje razvojnim potrebama mladih ljudi (podciljevi) 2.1. Osnivanje savjetovališta za planiranje porodice 2.2. Osnivanje savjetovališta za mlade i porodicu 2.3. Formiranje Savjeta roditelja na opštinskom nivou	- Broj korisnika savjetovališta - Broj uključenih roditelja - Participativnost članova - Informisanost i aktivnost Savjeta
3. Pomoć porodici čiji su članovi osobe sa hendikepom (podciljevi) 3.1. Ostvarivanje prava na: materijalno obezbjeđivanje porodice, ličnu invalidninu (dodatak za tuđu pomoć i njegu) 3.2. Programi za rehabilitaciju i resocijalizaciju Rad na stigmatizaciji 3.3. Osnivanje savjetovališta za ovu ciljnu grupu 3.4. Kurs za znakovni jezik za sve zainteresovane građane a posebno profesionalce koji se bave radom sa mladima i porodicom 3.5. Vidljivije informacije o mogućnostima ostvarivanja prava porodica i djece sa hendikepom 3.6. Uključivanje roditelja u aktivnosti institucija koje se bave brigom i obrazovanjem djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama	- Broj ostvarenih prava - Godišnji iznos - Broj ostvarenih prava - Broj informativnih publikacija - Broj korisnika savjetovališta - Broj onih koji pohađaju kurs - Njihovo uključivanje u rad sa djecom sa problemima sluha i govora - Prisutnost u medijima, - Godišnji informator na lokalnom nivou

OBRAZOVANJE	
Cilj	Indikatori
1. Kontinuirana briga o mladima kroz uspostavljanje bolje saradnje obrazovnih ustanova (osnovnih, srednjih škola i fakulteta) 1.1. Povećati zainteresovanost mladih za neformalno i informalno obrazovanje	• Broj ostvarenih projekata • Broj aktivnih učenika u projektima • Ostvarenost neformalnog obrazovanja • Povećan nivo inicijativnosti i uključenosti u društveni život • Poboljšanje svijesti o bogatstvu razlika • Veća tolerancija i razumijevanje

i ponuditi mogućnost učestvovanja i ostvarivanja 1.2. Obrazovati mlade za demokratiju i građansko društvo, razvijanjem uvažavanja razlika (nacionalnih, vjerskih, socijalnog stanja, osoba sa invaliditetom), koje je neophodno za pluralizam i multikulturalnost 1.3. Promovisanjem kulturne baštine grada i ljudskih i demokratskih prava, omogućiti mladima da se razviju sposobnosti i kreiraju programi za unapređenje života u zajednici	• Otvorenost za drugo i drugačije u svakom segmentu djelovanja
2. Postavljanje učenika-ce/ studenta-kinje u centar vaspitno-obrazovnog sistema, u skladu sa društveno ekonomskim kontekstom u kojem se mlada osoba razvija 2.1. Otkriti, prepoznati nadarene i talentovane učenike i razviti nove vještine 2.2. Motivisati učenike kroz nagrađivanja, stipendije i promovisati ih preko prezentacija i medija 2.3. Podići interesovanje za uključivanje u sve sfere kulturno-društvenog života	• Podignuta svijest o pravim vrijednostima: – Samopoštovanje mladih – Interesovanje za uključivanje u aktivnosti – Podignuti nivo informalnog učenja – učenja za znanje, a ne za ocjenu • Prepoznatljivost opštine u republici po broju i njezi talenata
3. Povećanje kvaliteta brige o mladima u obrazovnom sistemu kroz uvezivanje svih relevantnih struktura 3.1. Omogućiti mladima da se okupljaju, povežu i iskažu svoje potencijale kroz koordinaciju i saradnju relevantnih struktura, otvaranjem kancelarije za mlade 3.2. Obogatiti sadžaj i kvalitet izdanja u postojećoj gradskoj biblioteci, formirati centralnu mediateku i mediateke u obrazovnim ustanovama 3.3. Obezbijediti produženi boravak u osnovnim školama za djecu od 1. do 5. razreda	• Povećan broj posjetilaca gradske biblioteke • Povećan broj iznajmljenih knjiga • Bolji kvalitet ponuđenih izdanja • Razvijena potreba za korišćenjem ovog vida prostora i sadržaja • Podignut nivo informalnog i neformalnog obrazovanja • Komunikacija sa bibliotekama širom Crne Gore • Veća dostupnost, raznovrsnost i informisanost o novim sadržajima • Uveden produženi boravak u osnovnim školama, makar i kao heterogena odjeljenja • Povećan broj likovnih, literalnih i drugih dječijih radova na brojnim konkursima • Više zadovoljne i zdrave djece • Povećan nivo inicijativnosti i uključenosti u društveni život

SLOBODNO VRIJEME	
Cilj	Indikatori
1. Podsticanje i razvoj programa koji se bave njegovanjem i razvijanjem kulture mladih u gradu i prigradskim naseljima • Osmisliti programe kulturnog obrazovanja mladih i angažovati profesionalno sposobne ljude za sprovođenje istih 1.2. Podržati kreativnost mladih kroz programski osmišljene raznolike kreativne radionice 1.3. Stvoriti uslove da neafirmisani, talentovani i kreativni mladi ljudi plasiraju svoja djela 1.3a Uključivanje medija kao stalnih partnera u proces afirmacije kulturnih vrijednosti i animiranje mladih kao publike 1.4 Podstaći otvaranje omladinskih klubova	1.1. Programi se sprovode sa mladima u okviru planiranih aktivnosti, angažovani profesionalni omladinski radnici i druga stručna lica (muzika, gluma...) 1.2. Minimum 5, a poželjno 10 kreativnih radionica održavaju se jednom nedjeljno u prostorijama namjenim mladima (omladinski klubovi, druge prostorije) 1.3. Minimum 1, a poželjno 2 (ljet-zima) godišnja festivala mladih na kojima se mladi predstavljaju muzički, scenski, itd. a) Minimum 3 tematska serijala godišnje emisija vođenih od strane mladih ljudi na lokalnoj radio stanici 1.4. Otvoren 1 dostupan gradski omladinski klub i 3 prigradska u kojima imaju pravo da učestvuju NVO, institucije, omladinske grupe...
• Podsticanje i razvoj programa u oblasti sporta u gradu i prigradskim naseljima • Podsticati, razvijati i učiniti dostupnijim već postojeće sportske sadržaje 2.2. Kreirati i organizovati nove sportske sadržaje koji će biti usklađeni sa zahtjevima podneblja, tradicijom i interesovanjima mladih ljudi 2.3. Omogućiti veću dostupnost sportskih objekata i rekvizita mladima	2.1. Organizovanje razmjena (na regionalnom i evropskom nivou) sportskih klubova , održavanje i učestvovanje na seminarima o sportu u cilju osavremenjivanja pristupa rada 2.2. Osnovani novi veslački i plivački amaterski klubovi koji njeguju ove sportove vezane za podneblje 2.3. Članstvo u amaterskim klubovima učiniti besplatnim za mlade i dobro ih promovisati u institucijama (škole itd.) i medijima
• Podsticanje i razvoj volonterizma 3.1. Kreirati sadržaje u skladu sa standardima programa volonterizma u EU 3.2. Informisati mlade o značaju volonterizma i animirati ih za učešće u volonterskim sadržajima 3.3 Inicirati donošenje pravne regulative u oblasti volonterizma	• Stručna lica sa iskustvom kreiraju program i sadržaje, 1 godišnja razmjena volontera iz EU • Izrada promotivnog materijala i čvrsta saradnja sa školama kroz učešće škola na zajedničkim projektima i aktivnostima • Rezultati i dokumenti prezentovani na lokalnoj Skupštini i adresirani na državnom nivou

ZAPOŠLJAVANJE	
Cilj/podcilj	Indikatori
1. USKLAĐIVANJE PONUDE I POTRAŽNJE NA TRŽIŠTU RADA 1.1 Intezivirati programe profesionalne orijentacije u osnovnim i srednjim školama, kroz informativne razgovore, seminare i predavanja o značaju pravog odabira budućeg zanimanja . 1.2 formirati pouzdanu bazu podataka radno sposobnih mladih ljudi, koja će obuhvatati podatke o znanjima , sposobnostima, vještinama i mogućnostima za zaposlenje kao i o nedostajućim znanjima za željeno zaposlenje, 1.3. poboljšati saradnju škola i Opštine sa ZZZ CG u dijelu profesionalne orijentacije i inormisanja o aktuelnim kretanjima na tržištu rada.	- povećan broj škola koje su intezivirale i osavremenile programe profesionalne orijentacije na teritoriji Opštine Kotor, -uključiti škole koje nisu u gradu (seoske) - veći broj učenika koji su uključeni u programe u odnosu na protekli period, - formirana baza podataka radno sposobnih mladih ljudi, - povećan broj održanih kontakata kroz sastanke, diskusije ili okrugle stolove sa temom zapošljavanje mladih, -saradnja, -analiza potreba kadrova u lokalnim institucijama od značaja
2. UNAPREĐIVANJE MOTIVACIJE MLADIH ZA RAD 2.1. Osvijestiti i promovisati višestruku korist svih oblika zaposlenja – volonterskog, honorarnog, privremenog, sezonskog ... 2.2. inicirati programe koji će pokrenuti mlade da aktivno učestvuju u životu lokalne zajednice – pomoći i podržati osnivanje firmi i organizacija mladih, 2.3. organizovano posjećivati sajmove i berze rada i učestvovati na njima sa sopstvenim proizvodom.	- broj promotivnih aktivnosti sa temom značaj zapošljavanja mladih, - stepen motivisanosti mladih provjeriti kroz ankete, - broj novih programa kao i organizacija mladih, - broj posjećenih sajmovea i berzi rada u odnosu na broj organizovanih.

3. UNAPREĐIVANJE PREDUZETNIŠTVA MLADIH 3.1. organizovati seminare, obuke i radionice na temu preduzetništva i pokretanja sopstvenog biznisa u saradnji sa osnovnim, srednjim školama, fakultetima i lokalnim NVO, 3.2. formirati pouzdanu bazu podata mladih spremnih za volonterizam kao i poslodavaca spremnih da ih prime. 3.3. osmisliti nove projekte sa temom promovisanja i pokretanja preduzetničke inicijative i s tim u vezi ojačati saradnju škola i ZZZCG.	-Broj organizovanih seminara i radionica kao i broj uključenih učenika, - formirana baza volontera i poslodavaca, - broj osmišljenih programa kao i održanih sastanaka na nivou škola i ZZZ sa temom podsticanja preduzetništva kod mladih.

BEZBJEDNOST I ZDRAVLJE	
Cilj/podcilj	Indikatori
1. Povećati stepen bezbjednosti mladih u saobraćaju u opštini Kotor 1.1. Podizanje nivoa saobraćajne kulture mladih u opštini Kotor 1.2. Unapređenje kapaciteta Ispostave Kotor za sprovođenje aktivnosti na podizanju nivoa bezbjednosti mladih u saobraćaju 1.3. Podnošenje predloga o izmjenama i dopunama važećeg Zakona o bezbjednosti u saobraćaju	- Organizovana kampanja za podizanje bezbjednosti u saobraćaju u lokalnoj zajednici na godišnjem nivou - Održana najmanje 4 nastavna časa u toku jedne školske godine u predškolskim i školskim ustanovama na teritoriji opštine Kotor - Održana najmanje 2 seminara u toku jedne kalendarske godine namijenjena svim interesnim grupama u lokalnoj zajednici uz angažovanje relevantnih stručnjaka iz oblasti saobraćaja - Nabavka opreme i uređaja namijenjenih otkrivanju i evidentiranju prekršaja u saobraćaju - Priprema i obuka 10 građana - volontera za saradnju sa saobraćajnom policijom - Podnijeti predlozi za izmjene i dopune Zakona o bezbjednosti u saobraćaju u odredbama koje se tiču: - uslova za sticanje prava na upravljanje motornim vozilom - kaznene politike (u smislu uvođenja restriktivnije kaznene politike uz obavezno izricanje zaštitnih mjera na pr. licu koje se zatekne u vožnji u alkoholisanom stanju ili pod dejstvom PAS dati predlog obaveznog razgovora sa psihijatrom) - uvođenja pripravničkog vozačkog staža i limitirane radne zapremine motora vozila kojom mogu upravljati lica – početnici u vožnji - Postavljanje video nadzora na glavnim

	gradskim trgovima
2.Smanjiti dostupnost PAS supstanci i unaprijediti svijest o faktorima rizika kod mladih 2.1. Uspostavljanje starosnih ograničenja 2.2. Uspostavljanje prostornog ograničenja 2.3. Uspostavljanje vremenskog ograničenja 2.4. Informisanje, edukacija i promocija zdravih načina života kod mladih	- Organizovanje kampanje za podizanje svijesti o faktorima rizika u lokalnoj zajednici na godišnjem nivou. - Održana najmanje 4 nastavna časa u toku jedne školske godine u predškolskim i školskim ustanovama na teritoriji opštine Kotor - Održana najmanje 2 seminara u toku jedne kalendarske godine namijenjena svim interesnim grupama u lokalnoj zajednici uz angažovanje relevantnih stručnjaka iz oblasti medicine - Unapređenje sprovođenja postojećih odredbi -Sprovođenje obuke nenasilne komunikacije za mlade školskog uzrasta - Podnijeta inicijativa za donošenje uredbi o ograničenjima
3. Povećati bezbjednost mladih sa hendikepom u životu lokalne zajednice 3.1. Uklanjanje fizičkih barijera 3.2. Prilagođavanje saobraćajne signalizacije i putne infrastrukture licima sa hendikepom	- Postavljena zvučna signalizacija na postojećim semaforima - Postavljene pristupne rampe na ulazima u javne objekte

V PLAN AKCIJE ZA PRVU GODINU

INFORMISANJE					
Cilj I <i>Unapredjivanje informisanosti mladih u Kotoru kroz objedinjavanje postojećih resursa</i> Podciljevi Delegirana osoba/formirano tijelo od strane lokalne uprave za pitanja mladih i informisanosti mladih u Kotoru - Uspostavljane saradnje u oblasti informisnja mladih Kotora, medju institucijama i organizacijama - Postojanje mjesta na kom su objedinjene informacije za mlade (info centar, info caffe, radio emisija, web sajt...) i obezbjediti nadzor kvaliteta sadrzaja za informisanje mladih - Povećan broj upita adresiranih institucijama i organizacijama od strane mladih ljudi Kotora, - Vidljiviji godišnji izvještaji institucija i organizacija koje se bave pitanjima mladih ljudi					
<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornos t</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Nastavak i unapređenje rada info centra (mjesta na kom su objedinjene i kvalitativno sortirane informacije za mlade)	-kontinuiran rad info centra (publikovanje i distribucija brošura, plakata, o raznim tema, kreativne radionice, tribine, debate..) -radio emisija (jednom sedmično po 15 minuta, emisija će se baviti aktuelnim pitanjima mladih) -web sajt – (sajt koji će biti postavljen uz podršku Sekretarijata za kulturu i društvene djelatnosti i ažuriran i finansijski podržan od strane istog Sekretarijata)	Opština Kotor Forum MNE, Gradska biblioteka, i Radio Kotor	<u>Godinu dana</u>	Forum MNE, Kancelarija za prevenciju narkomanije i rizičnih ponašanja, NVO koje se bave pitanjima mladih, škole, mladi...	
Istraživanje: Analiza stanja informisanosti mladih na području opštine Kotor	Vidljive informacije o broju upita adresiranih institucijama i organizacijama od strane mladih ljudi Kotora	Opština Kotor u partnerstvu sa institucijama organizacijama		Institucije i civilni sektor, mladi ljudi	

	Vidljiviji godišnji izvještaji institucija i organizacija koje se bave pitanjima mladih ljudi				
	Podaci o ponudi grada u vezi sa informisanjem i mobilnošću mladih				
Cilj II <i>Veći stepen uključenosti mladih u kreiranju informativnih sadržaja (radio emisija, časopisa, info centara...)</i> Podciljevi - Postojanje redovnih sadržaja u medijima gdje su mladi autori i realizatori informativnih programa za mlade - Broj mladih koji je uključen u kreiranje i sprovođenje programa za mlade u javnom životu grada - Povećati broj projekata finansiranih od strane Opštine Kotor					
<u>Uključivanje mladih u kreiranje sadržaja vezanih za informisanost</u>	Broj mladih koji je uključen u kreiranje i sprovođenje programa za mlade u javnom životu grada	<u>Mladi aktivni uz podršku institucija i organizacija</u>		Opština Kotor, turistička organizacija, NVO sektor...	U sklopu redovnih aktivnosti
Cilj III <i>Informativna podrška programima koji za cilj imaju kulturnu, obrazovnu i turističku mobilnost mladih</i> Podciljevi - Povećan broj programa koji se tiču kulturnih, obrazovnih i pitanjima turističke mobilnosti namjenjeni mladim ljudima - Broj mladih ljudi koji su učestvovali u programima za povećanje mobilnosti - Povećanje broja podržanih inicijativa mladih ljudi od strane turističke organizacije i drugih institucija i organizacija kada je u pitanju mobilnost					
<u>Promocija mogućnosti mobilnosti mladih</u>	Objedinjene informacije o programima koji se tiču kulturne, obrazovne i turističke mobilnosti namjenjeni mladim ljudima ili organizovanje događaja	<u>Opština Kotor, NVO, Studentske organizacije u Kotoru, turistička organizacija, turističke agencije</u>			
	Jedna izdata publikacija godišnje				

PORODICA					
<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
I cilj: <i>Strukturirana sistemska podrška porodici u Opštini Kotor</i>					
Obuka kadra koje bi se u Opštini bavile podrškom porodice i mladih kao inicijacija osnivanja multidisciplinarnih timova	Broj edukacija Usvojene vještine i znanja	Opština Kotor, angažuje stručnjake			
Sprovođenje istraživanja vezano za Objedinjavanje statističkih podataka, socio demografski podaci a vezani za ličnu i porodičnu anamnezu opštine Kotor (sa posebnim osvrtom na REA populaciju posto tih podataka nema u Opštini Kotor)	Baza podataka, sa svim relevantnim informacijama , dostupna i upotrebljiva za kreiranje operativnih planova	Radna grupa za porodicu			
Škola sa produženim dnevnim boravkom (za učenje i igru)	Postojanje opreme i kadra za realizaciju ovih centara Broj korisnika dnevnog centra Sadržaj samog centra (obrok, učenje, igra, slobodno vrijeme) Uspjeh u školi	Škole i ustanove Forum MNE omladinski rad			u okviru postojećih kapaciteta obrazovnih institucija, roditelji bi finansirali, opremanje kuhinje, kreiranje posebnog programa za produženi boravak
Povećanje fonda za stipendiranje učenika i druge programe podrške porodice na osnovu materijalnog stanja porodice (porodice u stanju socijalne potrebe)	Broj ostvarenih prava Visina nadoknade	Opština Kotor			<u>u okviru postojećih aktivnosti Opštine</u>
II Cilj: <i>Jačanje kapaciteta porodice za bavljenje razvojnim potrebama mladih ljudi</i>					
Osnivanje savjetovališta za planiranje	Broj korisnika savjetovališta	Centar za mentalno zdravlje			<u>u okviru postojećih kapaciteta</u>

porodice					<u>Centra za mentalno zdravlje</u>
Formiranje Savjeta roditelja na opštinskom nivou	Broj uključenih roditelja Participativnost članova Informisanost i aktivnost Savjeta	Opština Kotor			
III Cilj: Pomoć porodici čiji su članovi osobe sa hendikepom					
Kurs za znakovni jezik za sve zainteresovane građane a posebno profesionalce koji se bave radom sa mladima i porodicom	Broj onih koji pohađaju kurs Njihovo uključivanje u rad sa djecom sa problemima sluha i govora	Zavod za gluvonijeme			
Vidljivije informacije o mogućnostima ostvarivanja prava porodica i djece sa hendikepom	Prisutnost u medijima, godišnji informator na lokalnom nivou	Centar za socijalni rad			<u>u okviru postojećih aktivnosti</u>

OBRAZOVANJE

Cilj: Postavljanje učenika-ce/ studenta-kinje u centar vaspitno-obrazovnog sistema, u skladu sa društveno ekonomskim kontekstom u kojem se mlada osoba razvija

Podcilj: Motivisati učenike kroz nagrađivanja, stipendije i promovisati ih preko prezentacija i medija

<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Uključiti mlade talente u aktivnosti lokalne zajednice kroz: - obilježavanje dana važnih za opštinu; - manifestacije; - festivale; - ostala kulturna i sportska dešavanja	Broj aktivno uključenih mladih talenata u aktivnosti lokane zajednice Podignut nivo interesovanja mladih za javna dešavanja u zajednici	Opština Kotor Vaspitno-obrazovne, kulturne i sportske institucije i organizacije NVO Odgovorna lica iz navedenih oblasti	Tokom godine	Mladi Opština Obrazovne, kulturne i sportske institucije Lokalni mediji Stručna lica iz navedenih oblasti	
Povezati mlade sa srodnim talentima; sinergija talenata	Prepoznatljivost opštine u republici po broju i njezi talenata Podignut nivo produktivnosti i saradnje mladih talenata	Opština Kotor Vaspitno-obrazovne i kulturne institucije NVO Odgovorna lica iz navedenih oblasti	Prvih šest mjeseci	Mladi Opština Obrazovne, kulturne i sportske institucije Stručna lica iz navedenih oblasti	
Organizovati takmičenja, debate, prezentacije mladih, u cilju predstavljanja njihovih sposobnosti	Broj organizovanih takmičenja, debata, prezentacija mladih Veća prisutnost mladih u svim sferama društvenog života	Opština Kotor Vaspitno-obrazovne, kulturne i sportske institucije i organizacije NVO Lokalni mediji Odgovorna lica iz navedenih oblasti	Tokom godine; svaka dva mjeseca	Mladi Opština Obrazovne, kulturne i sportske institucije Lokalni mediji Stručna lica iz navedenih oblasti	
Uvesti radio emisiju koja se bavi mladima; mladi kreiraju	Postojanje radio emisije Povećan nivo	Opština Kotor Lokalni mediji	Prva dva mjeseca	Mladi Stručna lica iz oblasti medija	

program i uče se novim vještinama	inicijativnosti mladih	NVO Odgovorna lica iz navedenih oblasti		Interesantni pojedinci, otvoreni za razgovore i istraživanja	
Cilj: <i>Povećanje kvaliteta brige o mladima u obrazovnom sistemu kroz uvezivanje svih relevantnih struktura</i>					
Podcilj: Promovisanjem kulturne baštine grada, ljudskih i demokratskih prava, omogućiti mladima da se razviju sposobnosti i kreiraju programe za unapređenje života u zajednici					
<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Povezivanje škola sa onim institucijama koje shodno interesovanjima i potrebnim vještinama pomažu mladima u daljem usavršavanju i afirmaciji	Broj institucija sa kojima su povezani mladi talenti Povećan nivo saradnje među mladima i relevantnim strukturama	Opština Kotor Vaspitno-obrazovne, kulturne i sportske institucije i organizacije NVO Odgovorna lica iz navedenih oblasti	Prva dva mjeseca	Mladi Opština Obrazovne, kulturne i sportske institucije Udruženje roditelja Stručna lica iz navedenih oblasti	
Organizovanje tribina, predavanja, kampova za djecu	Broj organizovanih tribina i predavanja Broj sprovedenih kampova za djecu Veća motivisanost djece, izažen kroz stvaralački rad	Opština Kotor Vaspitno-obrazovne, kulturne i sportske institucije i organizacije NVO Odgovorna lica iz navedenih oblasti	Prva tri mjeseca	Mladi Opština Obrazovne, kulturne i sportske institucije Stručna lica iz oblasti rada; treneri, instruktori	
Izrada projekata u vezi sa mogućim akcijama u lokalnoj zajednici ("Mi narod, ja građanin")	Povećana svijest o bogatstvu razlika Podignut nivo tolerancije i razumijevanja Otvorenost mladih za drugo i drugačije	Opština Kotor Vaspitno-obrazovne ustanove NVO Lokalni mediji	Prva tri mjeseca	Mladi Opština Obrazovne, kulturne i sportske institucije Lokalni mediji Stručna lica iz navedenih	

				oblasti	
Cilj: <i>Kontinuirana briga o mladima kroz uspostavljanje bolje saradnje obrazovnih ustanova (osnovnih, srednjih škola i fakulteta)</i> Podcilj: Omogućiti mladima da se okupljaju, povežu i iskažu svoje potencijale kroz koordinaciju i saradnju relevantnih struktura, otvaranjem kancelarije za mlade					
<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Oformiti kancelariju za mlade	Formirana kancelarija za mlade Broj ostvarenih pojekata Povećan nivo odgovornosti mladih za prihvatanje obaveza Veća motivisanost mladih i učešće u svim sferama života	Opština Kotor Vaspitno-obrazovne i kulturne institucije NVO Odgovorna lica iz navedenih oblasti	Četiri mjeseca	Mladi Opština Obrazovne, kulturne i sportske institucije Lokalni mediji Stručna lica iz navedenih oblasti	

SLOBODNO VRIJEME

Cilj: Podsticanje i razvoj programa koji se bave njegovanjem i razvijanjem kulture mladih u gradu i prigradskim naseljima

Podcilj:

1. Osmisliti programe kulturnog obrazovanja mladih i angažovati profesionalno sposobne ljude za sprovođenje istih
2. Podržati kreativnost mladih kroz programski osmišljene raznolike kreativne radionice
3. Stvoriti uslove da neafirmisani, talentovani i kreativni mladi ljudi plasiraju svoja djela
  - 3a Uključivanje medija kao stalnih partnera u proces afirmacije kulturnih vrijednosti i animiranje mladih kao publike
  - 3b Podstaci otvaranje omladinskih klubova

<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Škola crtanja i slikanja	Upisano 50 polaznika prve godine	Gradska galerija-akademski slikar, isoričar umjetnosti	Septembar-Jun (tokom školske godine)	Osnovne i srednje škole u opštini Kotor	
Škola keramike	Upisano 50 polaznika	Umjetnički keramičar	Septembar-Janura, Februar-Jun	Učenici osnovnih i srednjih škola	
Škola novinarstva	Upisano 20 polaznika	Školovani novinar, Radio Kotor, gostujući novinari	Mart-Decembar	Učenici srednjih škola	
Omladinski festival	1 omladinski festival godišnje	Opština Kotor, NVO sektor	Maj-Septembar (2 mjeseca pripreme, izvođenje, mjesec dana izvještaji, sumiranje)	Polaznici svih programa ponuđenih u ovom dokumentu, gosti ...	
Omladinska radio emisija	Jednom nedjeljno emisija na radiju	Radio Kotor, omladinski klubovi	Mart-Decembar	Novinari Radija Kotor, aktivisti i polaznici omladinskih klubova	
Otvaranje 3 omladinska kluba -1 gradski i 2 prigradska (sv. Stasije, Risan)	Organizovane aktivnosti u klubovima, najmanje 5 aktivnosti u svakom klubu	Opština Kotor, NVO sektor	Mart-Decembar	Mladi ljudi uzrasta 14 - 19 god	

Cilj: Podsticanje i razvoj programa u oblasti sporta u gradu i prigradskim naseljima

Podcilj:

1. Podsticati, razvijati i učiniti dostupnijim već postojeće sportske sadržaje
2. Kreirati i organizovati nove sportske sadržaje koji će biti usklađeni sa zahtjevima podneblja, tradicijom i interesovanjima mladih ljudi
3. Omogućiti veću dostupnost sportskih objekata i rekvizita mladima

<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Osnivanje veslačkog kluba	Upisano 50 polaznika,	Sportsko društvo u osnivanju, Opština Kotor	Mart- Decembar	Zainteresovani mladi od 7 do 25 godine	
Sinhrono plivanje	Upisano 50 polaznika	PVK Promorac, Opština Kotor,	Mart- Decembar	Zainteresovani mladi od 7 do 18 god	
Stručno usavršavanje sportskih radnika	Organizovano jedno usavršavanje godišnje za 5 osoba	Sportski klubovi, Opština Kotor	Po pozivu na učešće	Sportski radnici	
Ljetnje igre u vodi	1-2 manifestacije godišnje	Sportska društva, NVO sektor, Opština Kotor	Jun-Avgust	Polaznici sportskih društava, aktivisti NVO sektora, neformalne grupe mladih	
Osnivanje teniskog kluba	Upisano 100 polaznika	Novoosnovani klub, Opština Kotor, stručno lice	Mart- Decembar	Zainteresovani mladi od 7 do 18 godina	
Saradnja i razmjena sa srodnim sportskim društvima iz okruženja	1 organizovana razmjena godišnje (dvosmjerna)	Sportska društva, Opština Kotor	Mart- Decembar	Sportski klubovi	
Cilj: <i>Podsticanje i razvoj volonterizma</i>					
Podcilj:					
1. Kreirati sadržaje u skladu sa standardima programa volonterizma u EU					
2. Informisati mlade o značaju volonterizma i animirati ih za učešće u volonterskim sadržajima					
3. Inicirati donošenje pravne regulative u oblasti volonterizma					
<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Regrutacija volontera	Regrutovano 30 volontera	Opština Kotor, NVO sektor	Mart - Decembar	Mladi 15-19 god.	
Edukacija volontera	Tri edukacijska modula (treninga) za volontere godišnje	NVO sektor	Mart - Decembar	Angažovani volonteri	
Program razmjene volontera	1 godišnje organizovana razmjena (dvosmjerna)	NVO sektor	Mart Decembar	1-2 volontera	
Uključivanje volontera u postojeće	Volonteri uključeni u gradske	Opština Kotor	Mart - Decembar	Angažovani volonteri	

gradske sadržaje i događaje	događaje (karnevali , dječji fest...)				

ZAPOŠLJAVANJE

Cilj 1. USKLAĐIVANJE PONUDE I POTRAŽNJE NA TRAJIŠTU RADA

Podcilj 1.1.

Intezivirati programe profesionalne orijentacije u osnovnim i srednjim školama, kroz informativne razgovore, seminare i predavanja o značaju pravog odabira budućeg zanimanja.

<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Posjete direktorima škola i dekanima fakulteta u cilju predstavljanja programa i utvrđivanja redosleda budućih aktivnosti	Ostvarene posjete i dogovori o daljim aktivnostima	Koordinator projekta i ostala lica uključena u realizaciju i praćenje projekta	Septembar 2010	Nosioci, direktori škola, dekanii fakulteta	
Uvodno predavanje u formi tribine sa temom značaja odabira prvog zanimanja sa ciljem bržeg i lakšeg zaposlenja	Održano predavanje	Profesori u osnovnim, srednjim školama i na Fakultetima	Septembar 2010	Profesori, đaci i studenti	
Odabir profesora zainteresovanih za aktivno učešće u projektu	Odabrani profesori	Kordinator projekta i profesori	Septembar 2010	Koordinator projekta	
Usaglasiti sa profesorima plan budućih aktivnosti - radionice, tribine, okrugli stolovi i predavanja	Realizacija planiranih aktivnosti	Koordinator i profesori koji su uključeni u projekat	Septembar 2010	Profesori, đaci i studenti	
Izvođenje tematskih predavanja u različitim formama (radionica, okrugli sto, tribina) dva puta mjesečno sa različitim grupama	Realizovana predavanja	Profesori i koordinator projekta	Od početka oktobra 2010 do kraja marta 2011	Profesori, đaci i studenti	

Grupni sastanak na kojem će se predstaviti detaljan plan i informacija o finalnoj zajedničkoj akciji svih đaka i studenata koji su učestvovali u projektu	Realizovan sastanak	Koordinator i profesori	I polovina aprila	Profesori, đaci i studenti	
Zajednički sastanak preduzetničkih klubova i ostalih zainteresovanih đaka i konačan dogovor oko odabira i izrade proizvoda i materijala	Održan sastanak	Koordinator, profesori	II polovina aprila 2011	Profesori, đaci i studenti	
Dogovor sa studentima oko promocije projekta i obilazak sponzora	Održan sastanak	Koordinator, profesori	II polovina aprila	Profesori, đaci i studenti	

Cilj 2. UNAPREĐIVANJE MOTIVACIJE MLADIH ZA RAD

Podcilj 2.1.

Osvijestiti i promovisati višestruku korist svih oblika zaposlenja - volonterskog, honorarnog, privremenog, sezonskog ...

Aktivnost	Indikatori	Nosilac / Odgovornost	Vremenski okvir	Ko treba da bude uključen	Budžet
Posjeta ZZZ CG	Obavljena posjeta	Profesori	Novembar 2010	Profesori, đaci i studenti, savjetnik u ZZZ CG	
Posjeta MBA i nekom malom privredniku	Obavljene posjete	Profesori	Decembar 2010	Profesori, đaci, studenti, predstavnik MBA i preduzetnik	
Posjeta većoj firmi u skladu sa interesovanjima mladih (podijeliti se u grupe)	Obavljene posjete	Profesori	Februar 2011	Profesori, đaci, studenti, direktori firmi	
Posjeta Opštini Kotor –sektor za mlade	Obavljena posjeta	Profesori	Mart 2011	Profesori, đaci, studenti, saradnik za rad sa mladima pri Opštini	

Posjeta jednoj NVO i Radio Kotoru i Skali	Obavljene posjete	Profesori	April 2011	Profesori , đaci, studenti, predstvanik NVO i oba radia	
Cilj 3. UNAPREĐIVANJE PREDUZETNIŠTVA MLADIH					
Podcilj 3.1.					
Organizovati seminare, obuke i radionice na temu preduzetništva i pokretanja sopstvenog biznisa u saradnji sa osnovnim, srednjim školama, fakultetima i lokalnim NVO.					
<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Odabir profesora zainteresovanih za rad u preduzetničkim klubovima i kratka edukacija	Odabrani profesori i obavljena edukacija	Koordinator projekta	II polovina septembra 2010	Koordinator i profesori	
Formiranje grupa u osnovnim i srednjim školama zainteresovanih za učestvovanje u preduzetničkim klubovima i dogovoreni termini dva puta mjesečno	Formirane grupe	Koordinator projekta i profesori	Od oktobra 2010 do aprila 2011	Profesori i đaci u osnovnim i srednjim školama	
Uključivanje ostalih zainteresovanih đaka u izradu proizvoda	Zajednička realizacija proizvoda	Profesori i predsjednici preduzetničkih klubova	Od I do III sedmice maja	Profesori i đaci	
Promocija projekta i prikupljanje donacija	Odrađena promocija i sakupljena sredstva	Profesori	Od I do III sedmice maja	Profesori i studenti	
Finalna akcija prodaje proizvoda na glavnom Trgu u formi muzičko zabavnog happeninga	Realizovana akcija	Koordinator, profesori i predsjednici preduzetničkih klubova	21. maj 2011	Svi aktivni i pasivni učesnici u projektu	

BEZBJEDNOST I ZDRAVLJE

Cilj 1: *Povećati stepen bezbjednosti mladih u saobraćaju u opštini Kotor*

Podcilj 1.1. : Podizanje nivoa saobraćajne kulture mladih u opštini Kotor

<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Organizovanje kampanje za podizanje nivoa saobraćajne kulture mladih kroz medije	-Broj mladih uključenih u kampanju, - Načini promovisanja - emisije, džinglovi, gostovanja, spotovi i sl., -Učestalost prikazivanja	Opština Kotor	Mart- Decembar 2010.	Relevantni stručnjaci iz oblasti saobraćaja, lokalna samouprava, predstavnici MUP i Ministarstva zdravlja, Radio Kotor, Radio Skala	
Održana 4 nastavna časa u obrazovnim ustanovama na teritoriji opštine	-Broj održanih časova, -Broj mladih obuhvaćenih aktivnošću	MUP – Ispostava Kotor, Opština Kotor	Mart – Jun 2010.	Lokalna samouprava, resorna ministarstva, škole	
Održana 2 seminara o bezbjednosti mladih u saobraćaju	-Broj održanih seminara, -Broj učesnika,	MUP – Ispostava Kotor, Opština Kotor	Mart - Avgust 2010	Relevantni stručnjaci iz oblasti saobraćaja, lokalna samouprava,	

Podcilj 1.2. : Unapređenje kapaciteta Ispostave Kotor za sprovođenje aktivnosti na podizanju nivoa bezbjednosti mladih u saobraćaju

Nabavka uređaja za detekciju alkohola i drugih PAS-i	-Broj nabavljenih uređaja	MUP – Ispostava Kotor, Opština Kotor	Mart 2010	Lokalna samouprava, MUP	

Cilj 2: *Smanjiti dostupnost PAS supstanci i unaprijediti svijest o faktorima rizika kod mladih*

Podcilj 2.1. : Informisanje, edukacija i promocija zdravih stilova života kod mladih

<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Izrada i distribucija	-Broj i vrsta	Opština Kotor	Mart-Maj	Lokalna samouprava,	

promotivnog materijala	materijala, -Broj i vrsta tema (zdravstveni problemi, rizici) obuhvaćenih materijalom) -Mjesta distribucije -Broj i vrsta ciljnih grupa		2010.	Ministarstvo zdravlja, sportski klubovi	
Kreiranje informativno -edukativnih programa	-Broj mladih obuhvaćenih programima,	Opština Kotor	Mart - Avgust 2010.	Lokalna samouprava, Ministarstvo zdravlja	
Sprovođenje radionica o zdravim stilovima života u školama	-Broj održanih radionica, -Broj mladih obuhvaćenih aktivnošću	Opština Kotor	Mart - Avgust 2010.	Lokalna samouprava, Ministarstvo zdravlja, škole	
Pružanje podrške pri organizaciji sportskih turnira i ostalih sportskih aktivnosti	-Broj aktivnosti, Broj učesnika	Opština Kotor	Mart- Decembar 2010.	Lokalna samouprava, Ministarstvo zdravlja, škole, sportski klubovi i savezi	

Cilj 3: Povećati bezbjednost mladih sa hendikepom u životu lokalne zajednice

Podcilj 3.1: Prilagođavanje saobraćajne signalizacije i putne infrastrukture licima sa hendikepom

<u>Aktivnost</u>	<u>Indikatori</u>	<u>Nosilac / Odgovornost</u>	<u>Vremenski okvir</u>	<u>Ko treba da bude uključen</u>	<u>Budžet</u>
Organizovanje sastanka predstavnika udruženja mladih sa hendikepom sa predstavnicima nadležnih službi lokalne samouprave u cilju unapređenja bezbjednosti mladih sa	-Broj održanih sastanaka, -Broj učesnika	Opština Kotor	Mart-April 2010.	-Predstavnicima lokalne samouprave, MUP-a, Udruženje lica sa hendikepom	

hendikepom					
Organizovan je kampanje za uvođenje saobraćajne signalizacije prilagođene licima sa hendikepom (zvučni semafori)	--Broj mladih uključenih u kampanju, - Načini promovisanja-emisije, džinglovi, gostovanja, spotovi i sl., -Učestalost prikazivanja	Opština Kotor	Mart- Decembar 2010.	Relevantni stručnjaci iz oblasti saobraćaja, lokalna samouprava, predstavnici MUP i Ministarstva zdravlja, Radio Kotor, Radio Skala, Udruženje mladih sa hendikepom	

VI PRIMJENA LPAM

Kako je navedeno u Nacionalnom planu akcije za mlade (NPAM), tranzicioni period u Crnoj Gori karakteriše transfer i izmještenje brige za mlade iz državne uprave na nevladin sektor.

Jedan dio važnih pitanja za mlade realizovan je kroz različite nacionalne planove i strategije, preko raznovrsnih koordinacionih ili implementacionih institucija.

Drugi dio je realizovao nevladin sektor uz skoro potpunu podršku međunarodnih donacija.

Kako nisu postojali nacionalni i lokalni planovi akcije za mlade, nije bilo ni struktura koje bi na organizovan način tretirale problematiku mladih.

Primjena lokalnog plana akcije za mlade (LPAM) u opštini Kotor podrazumjeva dugoročan i stabilan proces koji uključuje monitoring, evaluaciju, pribavljanje sredstava, prioritizaciju zahtjeva i odlučivanje o mehanizmima i strukturama koje će procesom upravljati.

Uspostavljanje ovih struktura zasniva se na analizi društvenih, ekonomskih, političkih i drugih relevantnih pokazatelja, kao i neophodnih kompetencija za uspješnu primjenu.

Analiza iskustava zemalja u regionu, koje su kroz tranziciono iskustvo razvile svoje nacionalne i lokalne omladinske politike, govori o različitim modelima koordinisanja i evaluacije dok je mreža implementatora vrlo slična i uključuje – samostalno i kroz partnerstva - državnu upravu, organe uprave, javne institucije i nevladine organizacije koje rade sa mladima.

Realizacija značajnog broja aktivnosti svedena je na lokalni nivo kroz planove koji su proistekli iz nacionalne politike za mlade. Sve strukture finansiraju se iz mješovitih izvora (državnog budžeta, EU fondova, donacija itd.)

VII MONITORING I EVALUACIJA

Monitoring i evaluacija Lokalnog plana akcije za mlade ima tri osnovna cilja:

- Procjena uspješnosti ostvarenja ciljeva LPAM,
- Praćenje efikasnosti sprovođenja definisanih aktivnosti u LPAM,
- Omogućavanje učešća mladih, civilnog društva i posebno ugroženih grupa u realizaciji, monitoringu i evaluaciji uspješnosti LPAM.

Praćenje sprovođenja i kreiranje preporuka za unaprijeđivanje LPAM trebalo bi da bude u nadležnosti opštinskog Savjeta za mlade čiji bi članovi trebalo da posjeduju sljedeće kompetencije: poznavanje relevantnih dokumenata koji se odnose na mlade u Crnoj Gori, regionu i EU (deklaracije, zakoni, NPAM u CG i omladinske politike u regionu i šire), iskustvo u radu sa mladima i u oblastima od značaja za mlade (definisanih u okviru LPAM-a), osjećaj vlasništva u odnosu na LPAM, iskustvo u monitoringu i evaluaciji državnih strategija i zakona i korišćenju prikupljenih podataka (izveštavanju o tome), relevantno znanje i iskustvo u oblasti monitoringa i evaluacije, praćenja indikatora, istraživačkih metoda i čuvanja i analize podataka, poznavanje rada državne uprave i poznavanje i iskustvo rada u civilnom društvu, posebno ranjivim grupama.

U procesu praćenja i procjene realizacije LPAM-a, (u okviru Savjeta) bilo bi poželjno formiranje sektorskih radnih grupa, koje bi bile zadužene za praćenje i procjenu njima odgovarajućih oblasti LPAM-a.

Proces unutrašnje evaluacije uvijek treba povezivati i sa eksternom evaluacijom, od strane odogovarajućih tijela u Crnoj Gori.

Nezaobilazna komponenta u M&E procesu je civilno društvo i različiti mehanizmi kojima ono doprinosi kvalitetu realizacije kroz uspostavljanje i održavanje baze.

VIII PRILOZI

Opština Kotor i NVO Forum MNE potpisale su u oktobru 2008.g. Sporazum o protokolarnoj sarajni na izradi lokalnog plana akcije za mlade (LPAM) u opštini Kotor. Potpisnici sporazuma dužni su da partnerski, udruženim sredstvima preuzmu obaveze u procesu izrade i implementacije LPAM-a radi kvalitetnog sprovođenja omladinske politike u opštini Kotor, a u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Nacionalnog plana akcije za mlade koji je Vlada Crne Gore usvojila u oktobru 2006.

Potpisnici sporazuma su odredili Akcioni plan za 2008/2009 po kojem se radilo na formiranju Grupe zainteresovanih strana i Radnih grupa koje su činili mladi i odrasli iz različitih djelokruga rada i radili na izradi Lokalnog plana akcije za mlade za opštinu Kotor, odnosno gradske politike za mlade.

Učešće mladih u opštini Kotor nalazi se unutar okvira sveopšte politike zasnovane na međuzavisnosti sektorske politike na lokalnom i regionalnom nivou. Tokom izrade LPAM-a su se poštovali principi ove politike i primjenjivali razni oblici učešća koje ona zagovara, uz konsultacije sa mladim ljudima i njihovim predstavnicima. Principi i različite forme učešća odnosili su se na sve mlade, bez ikakve diskriminacije, posebno u odnosu na etničke, rasne, nacionalne, socijalne i kulturne manjine. Među mladima i odraslima sprovedene su ankete, intervjui, fokus grupe, konsultacije...

Nakon završetka rada Grupe zainteresovanih strana (GZS) i prvog kruga konsultacija, u okviru procesa izrade lokalnog plana akcije za mlade u opštini Kotor, započinje rad radnih grupa sa ciljem da se kreira finalna verzija dokumenta (LPAM).

Obaveze radnih grupa bile su:

- učestvovanje u izradi plana aktivnosti i u kreiranju spiska neophodnih dokumenata (I faza),
- učestvovanje u analizi situacije (identifikovanje problema mladih unutar oblasti kojom se bavi radna grupa, analiza relevantnih strateških dokumenata, analiza pravnog okvira za definisanje aktivnosti, i kreiranje liste predloženih aktivnosti za realizaciju postavljenih ciljeva (II faza),
- prioritizacija ciljeva za prvu godinu implementacije LPAM, kreiranje indikatora i plana akcije za prvih godinu dana (III faza).

Broj radnih grupa koje su radile na finalizaciji dokumenta (LPAM) jednak je broju prioritizovanih oblasti koje su izdvojene tokom procesa izrade LPAM:

- a) tokom seminara za prioritizaciju oblasti i ciljeva Grupa zainteresovanih strana (GZS) je izdvojila pet prioriternih oblasti, i to: „slobodno vrijeme“, „obrazovanje“, „informisanje“, „porodica“, i „bezbjednost mladih“,
- b) Tokom procesa konsultacija izdvojena je oblast „zapošljavanje mladih“ kao još jedan od prioriteta.

Vremenski okvir za rad radnih grupa bio je 2 mjeseca (mart-maj 2009.godine), što obuhvata 3 faze.

I faza je obuhvatala utvrđivanje članstva i nadležnosti, potpisivanje Ugovora i izradu plana aktivnosti radne grupe, te dostavljanje informacija o neophodnoj dokumentaciji za dalji rad radne grupe.

II faza je obuhvatala analizu situacije (identifikovanje problema mladih unutar oblasti kojom se bavi radna grupa, analizu relevantnih strateških dokumenata (NPAM), i analizu pravnog okvira za definisanje aktivnosti), kao i kreiranje liste predloženih aktivnosti za realizaciju postavljenih ciljeva.

III faza je obuhvatala prioritizaciju ciljeva za (prvih) godinu dana, kao i kreiranje indikatora i plana akcije za godinu dana.

Koordinaciju i praćenje dinamike rada radnih grupa vršile su članice tima za izradu LPAM Tina Braić - koordinatorka za omladinsku politiku u Sekretarijatu za kulturu i društvene djelatnosti opštine Kotor, Dijana Uljarević - predstavnica Foruma MNE i Slađana Petković - konsultantkinja članica Savjeta za mlade Crne Gore.

Radne grupe činili su:

-informisanost mladih

Venera Ljutić (koordinatorka), omladinski radnik u NVO sektoru
Jelena Vukasović, novinar
Eleonora Martinović, učenik

-porodica

Nada Matković (koordinatorka), psiholog
Sanja Penda, socijalni radnik
Jelena Avramović, defektolog
Vidna Matović, vaspitač defektologije

-obrazovanje

Olivera Radanović (koordinatorka), prosvjetni radnik
Jelena Badža, prosvjetni radnik
Iva Malesević, učenik
Mima Ivanović, učenik s hendikepom

-slobodno vrijeme

Tatjana Kriještorac (koordinator), istoričar umjetnosti
Milan Danilović, radnik u turizmu
Tomislav Žegura, omladinski radnik
Dragana Franić, prosvjetni radnik

-zapošljavanje

Violeta Petrović (koordinatorka), službenica u ZZZ Kotor
Madalena Jovanović, službenica u Opštini Kotor
Slađana Mijanović, pripravnica sociologije u prosvjeti
Anđela Milošević, službenica u Montenegro Biznis Aliansi

-bezbijednost i zdravlje mladih

Ljiljana Đurović, ljekar
Ljubiša Rovčanin, zaposlen u MUP-u
Marina Roganović, dr. neuro psihijatar
Vladana Krivokapić, učenik

Uobličio dokumentat

Sekretarijat za kulturu i društvene djelatnosti
Ljiljana Jovović, sekretar za kulturu i društvene aktivnosti
Milorad Vukšić, pravnik
Katica Brkanović, lektorisala tekst